

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Hatice Kübra VAROL

SEZÂİ KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2023

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Hatice Kübra VAROL

SEZÂİ KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Servet ŞENGÜL

MUŞ-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ.....	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE SEZAI KARAKOÇ

1.1. HALK BİLİMİ	3
1.1.1. Halk Biliminin Türkiye’deki Gelişimi	4
1.2. SEZAI KARAKOÇ’UN HAYATI.....	6
1.2.1. Sezai Karakoç’un Edebi Kişiliği.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

HALK BİLİMİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ, GELENEK VE GÖRENEKLER

2.1. DOĞUM.....	9
2.1.1. Doğum Öncesi.....	10
2.1.1.1. Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma	10
2.1.2. Doğum Sonrası.....	11
2.1.2.1. Bebeğin Ayet ile Karşılanması	11
2.2. EVLENME	12
2.2.1. Nişan	13
2.2.2. Kına	13
2.2.3. Düğün.....	14
2.2.4. Duvak	15
2.2.5. Kuşak Bağlama	15
2.2.6. Gelin İndirme	16
2.3. ÖLÜM	16
2.3.1. Yıkama ve Kefenleme.....	16
2.3.2. Mezar Taşı.....	17
2.3.3. Mezar Ziyareti.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALK BİLGİSİ

3.1. HALK HEKİMLİĞİ	19
3.2. HALK HUKUKU	20
3.3. HALK MİMARİSİ	22
3.3.1. Çeşme.....	22
3.3.2. Hamam	24
3.3.3. Cami	25
3.4. HALK SANATI	26
3.5. HALK MÜZİĞİ	27
3.6. HALK MUTFAĞI	28
3.6.1. Aşure	29
3.6.2. Şerbet	30
3.6.3. Kış Hazırlıkları.....	30
3.7. HALK TİCARETİ	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR

4.1. BAYRAMLAR	39
4.1.1. Dini Bayramlar.....	39
4.1.1.1. Kurban Bayramı.....	40
4.1.1.2. Ramazan Bayramı	41
4.1.1.3. Kandil Geceleri	42
4.2. TÖRENLER	42
4.2.1. DİNİ MİLLİ KÖKENLİ TÖRENLER	42
4.2.1.1. Asker Uğurlama Törenleri	42
4.2.1.2. Sünnet Törenleri.....	43
4.2.1.3. Ayin-i Şerif	44
4.2.1.4. Mevlid Törenleri	45
4.3. MEVSİMLİK TÖRENLER	46
4.3.1. Hidrellez.....	46

BEŞİNCİ BÖLÜM İNANÇLAR

5.1. FORMÜLİSTİK SAYILAR	48
5.1.1. Üç Sayısı	48
5.1.2. Yedi Sayısı	49
5.1.3. Dokuz Sayısı	49
5.1.4. Kırk Sayısı.....	49
5.2. NAZAR	50
5.3. FAL	51
5.4. YAĞMUR DUASI	51
5.5. RENKLER	52
5.5.1. Ak.....	52
5.5.2. Kara.....	53
5.5.3. Kırmızı	53
5.5.4. Sarı	54
5.5.5. Yeşil	55
5.5.6. Mavi	55
5.6. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR	56
5.6.1. Karabasan.....	56
5.6.2. Peri	56
5.7. İNANÇ MERKEZLERİYLE (YATIRLAR-ZİYARET) İLGİLİ İNANIŞLAR	57

ALTINCI BÖLÜM

DİNİ KAVRAMLAR VE MİLLİ DEĞERLER

6.1. DİNİ KAVRAMLAR	58
6.1.1. Cennet	58
6.1.2. Cehennem.....	59
6.1.3. Araf	60
6.1.4. Sırat Köprüsü	61
6.1.5. Mahşer.....	61
6.1.6. Hesap.....	62
6.1.7. Günah.....	62

6.1.8. Tövbe	63
6.1.9. Sur-İsrafil	63
6.2. PEYGAMBERLER	63
6.2.1. Hz. İbrahim	63
6.2.3. Hz. Yusuf	65
6.2.4. Hz. Nuh	66
6.2.5. Hz. Yahya.....	67
6.2.6. Hz. İsa	68
6.2.7. Hz. Süleyman.....	69
6.2.8. Hz. Muhammed.....	69
6.3. MİLLİ DEĞERLER.....	70
6.3.1. Yunus Emre.....	70
6.3.2. Mevlana.....	71
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA	75

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

Hatice Kübra VAROL

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Servet ŞENGÜL

2023, 87 sayfa

Hayatımızın her alanında geleneklerimiz, örf ve adetlerimiz yaygın bir faaliyet göstermektedir. Halk bilimi unsurlarını Sezai Karakoç'un Gün Doğmadan adlı şiir kitabında tespit etmek çalışmamızın birincil görevidir. Karakoç'un şairliği ile halk bilimi arasındaki ilişki birçok dizeye yansımıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, halk biliminin ne olduğuna ve halk biliminin tarihsel sürecine değinilmiştir. Sezai Karakoç'un hayatı ve edebi kişiliğine yer verilmiştir. İkinci bölüm olan hayatın geçiş dönemi noktalarında da doğum, evlilik, ölüm gibi yapı taşları Karakoç'un şiirlerinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde, halk bilgisini oluşturan; halk hekimliği, halk mimarisi, halk mutfağı, halk ticareti, halk sanatı, halk müziği, halk rengi, halk botaniği, halk hukuku unsurları şiirlerinde tespit edilmiştir. Dördüncü bölümde, bayramlar ve törenler incelenmiştir. Beşinci bölümde ise halkın inançlarını oluşturan unsurlar bulunmuştur. Son bölüm olan altıncı bölümde ise peygamberler ve dini kavramlar şiirlerde incelenmiş ve çalışmamızın temel yapısı oluşmuştur.

Sezai Karakoç gelenek ile bütünleşmiş bir şairdir. Yaşayan ritüelleri alışılmışın dışında kullanarak ve süslü imgelerle birleştirerek şiirlerine taşımıştır. İncelemeler ve değerlendirmeler sonucunda Karakoç'un halk biliminden beslenerek diriliş düşüncesi çerçevesinde şiirlerini kaleme aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk bilimi, Sezai Karakoç, Ritüel, Gün Doğmadan.

ABSTRACT
MASTERS THEHIS
FOLK SCIENCE ELEMENTS IN SEZAI KARAKOÇ'S POEMS

Hatice Kübra VAROL

Advisor: Assistant Professor Servet SENGUL

2023, Page: 87

Our traditions and customs operate widely in all areas of our lives. It is the primary task of our study to identify the elements of folklore in Sezai Karakoç's poetry book called Gün Doğmadan. The relationship between Karakoç's poetry and folklore is reflected in many lines.

In the first part of the study, what folklore is and the historical process of folklore is mentioned. Sezai Karakoç's life and literary personality are included. In the transition period of life, which is the second part, the building blocks such as birth, marriage and death are examined in Karakoç's poems. In the third part, forming the folklore; folk medicine, folk architecture, folk cuisine, folk trade, folk art, folk music, folk color, folk botany, folk law elements have been identified in his poems. In the fourth chapter, feasts and ceremonies are examined. In the fifth chapter, the elements that make up the beliefs of the people were found. In the sixth chapter, which is the last chapter, the prophets and religious concepts were examined in the poems and the basic structure of our study was formed.

Sezai Karakoç is a poet integrated with tradition. He carried living rituals into his poems by using unusual and combining them with ornate images. As a result of the examinations and evaluations, it has been determined that Karakoç wrote his poems within the framework of the idea of resurrection by feeding on folklore.

Key Words: Folklore, Sezai Karakoç, Ritual, Before Sunrise.

ÖN SÖZ

Modern Türk şiirinin önemli şairlerinden biri olan Sezai Karakoç'un "Gün Doğmadan" adlı şiir kitabında işlenen halk bilimi unsurları bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Şair, geleneksel değerleri modern şiirle harmanlayarak eserini oluşturmaktadır. Bundan dolayı kültürel değerlerin algılanması, anlaşılması ve yorumlama aşamaları, geçmişin getirdiği deneyimler ve güncel yaşantıların birer sentezini oluşturma şeklindedir. Bu gerçeğin yazınsal aktarımında sistemli bir çerçevenin oluşturulması amacıyla, Erman Artun'un "Türk Halk Bilimi" adlı çalışması kaynak eser olarak değerlendirilir. Bu eserde belirtilen konusal değerlendirmeler çalışmada ihtiyaç duyulacak ölçüde içeriğe yansıtılmıştır.

Çalışmanın bütünlüğünü teşkil eden bilgiler özgün değerlerini korumaktadır. Bu bakış açısıyla oluşturulan giriş ve sonuç dışında konu bütünlüğünü sağlayan altı farklı bölümden oluşmaktadır.

Tezin hazırlanma sürecinde, danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Servet ŞENGÜL'e tez konumun belirlenmesi ve devam eden aşamalarda yardımcılarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca Doç. Dr. Canser KARDAŞ'a kaynak eser kullanımı konusundaki tavsiyeleri ve bilimsel yönlendirmelerinden dolayı şükranlarımı sunarım.

Muş-2023

Hatice Kübra VAROL

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. : Adı geçen eser

S. : Sayı

s. : Sayfa

G.D. : Gün Doğmadan

vb. : ve benzeri

GİRİŞ

Halk bilimi hayatımızın hemen hemen her alanında geniş bir yer tutar. İnsanoğlu yaşadığı kültürün en önemli taşıyıcısı olarak halk bilimi unsurlarını hayatının her aşamasında kullanır.¹ Toplumsal yaşamın şartları; insanların yaşama biçimlerini, dünyayı algılama şekillerini etkilediği gibi toplumların edebi metinlere ve bu metinleri oluşturan şairler ve yazarlara olan bakış açılarında da ciddi değişimler yaratmıştır.²

Halkbilimi, halkın ortak ürünlerini kendi bünyesinde barındırır. Masal, efsane, ninni, türkü, mani, ağıt, destan, atasözü, bilmece gibi edebi ürünler milli kimliği simgeler. Halkın sosyal yaşantısı, dönem içindeki sosyal ve siyasal olaylar bu ürünlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. İnsanların duygu ve düşüncelerini halkbilimi şekillendirmiştir. Toplumunu daha iyi incelemek için halkbilimi, sözlü ve yazılı eserlerden faydalanmıştır.

Sezai Karakoç, 1950 sonrası modern Türk şiirinin kurucuları arasında yer alır. Karakoç çocukluğunu ve gençliğini Anadolu'nun kültürü içerisinde geçirmiş ve kişiliğinde bu kültürün yansımaları olmuştur. Diyarbakır, Kahramanmaraş, Gaziantep gibi çeşitli şehirlerde yaşamış ve halkın yaşayışını, gelenek ve göreneklerini yakından gözlemlene imkânı bulmuştur. Karakoç'un şiirlerinde Anadolu toprağının, Anadolu insanının ve Anadolu hayatının izleri vardır. Bu nedenle Karakoç'un şiirini halktan ve halk kültüründen ayrı düşünmek mümkün değildir.

Karakoç, geleneği uygarlık birikimi olarak düşünür ve uygarlıkla din arasında kopmaz bir bağ görür. Ona göre gelenek, en başta, ilk insan ve peygamberden başlayarak son peygambere kadar uzanan semavî din çizgisidir.³

Şiirleri gelenekten beslenen, gelenekle hesaplaşma içinde olan ve geleneği modern dünyaya taşıyıp onu dönüştürebilen bir şairdir. Divan şiirinin zenginliğini, kendi zamanına intikal etmesi gereken bir kaynak olarak görür. Tanzimat şiirinin en büyük eksiğini Divan şiirinin ruhundan kopma olarak gördüğünü şiir ve şiirimize dair

¹ Buket Tepealtı, Osman Çeviksoy'un Eserlerinde Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti, (**Yayımlanmamış YL Tezi**), Dumlupınar Üniversitesi SBE, Kütahya, 2018, s. 5.

² Muhammed Hüküm, **Modern ve Postmodern Tavrı Karşısında Bir Direniş Olarak Sezai Karakoç**, <https://www.academia.edu/12581607/>, (Erişim Tarihi: 30.12.2022).

³Fehmi Yılmaz, **İkinci Yeni'nin Son Nefesi**, https://www.zuhurdergisi.com/ikinci-yenin-son-nefesi_d918.html, (Erişim Tarihi: 30.12.2022).

yazdığı yazılarda bulmak ve izlemek mümkündür. Öte yandan, Batı şiiri de, Sezai Karakoç için önem taşıyan bir şiirdir.⁴

Halk bilimi unsurları özellikle Cumhuriyet Devri Türk edebiyatında giderek artan bir yoğunlukla kullanılmıştır. Dini inançlara ve geleneklere bağlı bir yaşamın sürdürüldüğü bir Güneydoğu Anadolu kasabasında ve aile ortamında geçen çocukluk, onun şiirinin en önemli kaynaklarındanır.⁵ Sezai Karakoç'un şiirlerindeki halkbilimi ile ilgili unsurlar, metafizik ve dinî öğeler yetiştiği bu kültürel çevreden gelmektedir. Karakoç, folklorik unsurları, modern şiir bağlamında yazdığı şiirlerdeki mısralara işlemeyi başaran ender sanatçılarımızdandır.

Bu çalışmada, Türk edebiyatında ayrı bir yeri olan Sezai Karakoç'un "Gün Doğmadan" adlı şiir kitabı halk bilimi unsurları açısından incelenecektir. Şiirlerinin halk bilimi unsurlarını yansıtmayı yansıtmadığı tespit edilecektir. Karakoç hakkında yapılmış olan çalışmalar taranacaktır. Şiir kitapları, halk bilimi açısından okunacak ve veriler derlenecektir. Halk biliminde yer alan konu başlıkları şiirlerde aranacaktır. Yapılan değerlendirmeler sonucu halk bilimi unsurlarını şiirlerine ne ölçüde aksettirdiği aktarılacaktır.

⁴ Kâmil Eşfak Berki, Diriliş ve Uygarlık, **Sezai Karakoç Şiirinin Gelenekten Beslenişi**, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 261.

⁵ Ayşe A. Dinç, Sezai Coşkun, "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 2013, s. 651.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE SEZAI KARAKOÇ

1.1. HALK BİLİMİ

“Halk” kavramı, içeriği sürekli yenilenip geliştirilen gelenek, görenek, inanç ve anlayışını devam ettiren bütün grupları, yani milleti içine alır.⁶ Halkbilimi, 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan bir bilim dalıdır. Halkbilimi veya “folkloristik” en geniş anlamda bir tanımlayışla insan davranışlarını ve gelenekleri çalışarak, objesi olan insanı daha iyi anlamak için meydana çıkmıştır. “Folklor” terimi 1846 yılında İngiliz William John Thoms tarafından kullanılmıştır.⁷

Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünlerini halkbilimi konu eder. Bu bilim dalı kendine özgü yöntemleriyle kültürel ürünleri derler ve sınıflandırır. “Halkbiliminin içerdiği, içermesi gerektiği konuların eksiksiz, yeterli ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir çerçevesini çizmek ya da şemasını düzenlemek oldukça zordur.”⁸ Çünkü halkbiliminde birtakım konuların kesin sınırlarını çizmek çok güçtür.

Halkbilimi, bir toplumun kültürünün temelini oluşturur. Halkbilimi dönemin toplumsal ve politik yapısından etkilenir. Bu yüzden yalnızca geleneksel olanı ele almakla kalmaz, modern ve güncel gelişmeleri de takip eder. Halkbilimi, halka ait olan her şeyi incelerken, inceleme alanının sınırları geniş olduğundan uzmanlık alanlarına ayrılır. Uzmanlık alanları birbirinden kopuk ve bağımsız şekilde olmaz. Halk bilimsel çalışmalar bütünlük içindedir.⁹

Başlangıçta halk biliminin konuları anonim halk edebiyatı ürünleriyle türkülerden, geleneklerden ve inançlardan oluşurdu. Günümüzde ise halka ait her şey halkbilimi konularının içine girer. Halkbilimi, dinamik ve geniş bir alana sahip olduğundan her dönemde önemli bir yere sahiptir.

⁶ Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2013, s. 4.

⁷ Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018, s. 25.

⁸ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977, s. 23.

⁹ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, s. 19.

1.1.1. Halk Biliminin Türkiye’deki Gelişimi

1913-1914 yılları arasında Türkiye’de folklor terimi kullanılmaya başlamıştır. 1908’de İttihat ve Terakki Fırkası’nın iktidarı ele almasıyla Türkçülük akımı çerçevesinde yapılan faaliyetlerde artış tespit edilmiştir. Türkiye’de Türkçülük hareketini yaymak ve Türk kültürünü ortaya çıkarmak amacıyla 1908’de “Türk Derneği”, 1911’de “Türk Yurdu Derneği” ve 1912’de “Türk Ocağı” kurulmuştur. Bu derneklerin yayın organı olan “Türk Derneği Mecmuası” ve “Türk Yurdu” gibi dergiler Türkçülük fikri etrafında halk bilgisi ürünlerden hareketle yeni bir yaklaşım sergilemeye başlamışlardır.¹⁰

Ziya Gökalp, 1912’den itibaren “Türkçülük hareketi”nin teorisyeni haline gelir. Gökalp, milli kültürün ortaya çıkmasında halk hayatına gidilmesi gerektiğini öne sürer. “Türkçü” düşünce sisteminin içine “Halka doğru” prensibini formüle edip yerleştirir. Gökalp, çalışmalarını geniş kitlelere ulaştırmak için “Halka Doğru” adlı dergiyi çıkarır. Bu dergi Türkçülük açısından olduğu kadar Türk folkloru bakımından da önemlidir. Çünkü Türkiye’de halk bilimini tanıtan ilk yazı, Ziya Gökalp’in “Halka Doğru” dergisinde yayımladığı “Halk Medeniyeti-I, Başlangıç” adlı yazıdır. Bu yazısında Gökalp, “folklor” karşılığı olarak “halkiyat” terimini kullanır.¹¹

Halkbilimini tanıtmak amacıyla ikinci yazıyı Mehmet Fuat Köprülü yazar. Köprülü, “Yeni Bir İlim: Halkiyat-Folklore” adlı yazısını İkdam Gazetesi’nde yayımlar. Bu yazıda, Avrupa’da bu çalışmaların uzun süredir yapıldığını belirtir ve bu bilim dalının önemini işaret eder. Köprülü’nün çalışmasından sonra Rıza Tevfik “Folk-Lor” (Folklore) başlıklı yazısını yazar. Tevfik bu çalışmada folklor kelimesinin etimolojisine ve çalışma sahasına dair bilgiler verir.¹²

1920 yılında Ankara’da Maarif Vekaleti’ne (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlı olarak “Hars Dairesi” (Kültür Şubesi) kurulur. Bu, Halk bilimi alanında gerçekleştirilen ilk resmi faaliyettir. Halk bilgisi ürünleri bu dairenin çabaları neticesinde derlenip incelenir. Üniversite çatısı altında halkbilimi çalışmaları ise 1924 yılında başlar. İstanbul

¹⁰ Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2013, s. 15.

¹¹ Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018, s. 47.

¹² Çobanoğlu, **a.g.e.**, s. 48.

Üniversitesi'ne bağlı olarak "Türkiyat Enstitüsü" kurulur. Mehmet Fuat Köprülü "Türkiyat Enstitüsü"nde ilk akademik halkbilimciler kuşağını yetiştirmeye başlar.¹³

1927 yılında "Anadolu Halk Bilgisi Derneği" adıyla Ankara'da ilk Türk folklor derneği kurulur. 1928 yılında derneğin adı "Türk Halk Bilgisi Derneği" şeklinde değiştirilir. Dernek, halk bilgisi ürünleri derleyicileri için "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber" adlı kılavuzu yayınlar. Daha sonra dernek, "Halk Bilgisi Mecmuası" adlı bir yayın organı çıkarır fakat bu dergi 1928 yılında çıkan ilk sayıdan sonra kapanır.1929 yılında "Halk Bilgisi Haberleri" adlı aylık bir dergi çıkarılmaya başlar. Bu dergi, Türk halkbilimi çalışmalarının gelişmesinde önemli katkılarda bulunur. 1930 yılında da Türk halkbilimi araştırmalarına yön veren iki kuruluş daha ortaya çıkar. "Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti" (Türk Tarih Kurumu) ve "Türk Dilini Tetkik Cemiyeti" (Türk Dil Kurumu) adındaki bu kuruluşlar folklor çalışmalarını ileri bir seviyeye taşımaya bakımından önemlidir.¹⁴

Pertev Naili Boratav, 1938 yılında Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde halk edebiyatı kürsüsünü kurar ve bilimsel halkbilimi çalışmalarına hız verir. Boratav, öğrencilerinden oluşturduğu ekiplerle Anadolu'da derleme gezilerine çıkar ve kapsamlı bir arşiv oluşturur. Pertev Naili Boratav'ın öğrencileriyle birlikte derlediği 18 kitabı ve Türkçe veya başka dilde yayımlanmış 200'den fazla makalesi bulunur. 1948 yılında ideolojik mazeretler ileri sürülerek kürsü kapatılır.¹⁵

Mehmet Kaplan'ın, Erzurum'da kurulmuş olan Atatürk Üniversitesi'ne görevlendirilmesinden sonra, Erzurum'da ilk halk edebiyatı doktorları yetişir. Öğrencilerin hazırladıkları doktora tezleri ile halkbilimi çalışmaları bilimsel bir zemine oturmaya başlar. 1980'li yılların başından günümüze uzanan dönem, halk edebiyatının üniversite içinde kurumlaşması bakımından önemlidir. Bununla birlikte 1980 sonrası yapılan çeviri çalışmaları da halkbilimi alanına katkı sağlar.¹⁶ Günümüzde de üniversiteler Sosyal Bilimler Enstitülerine bağlı olarak "Türk Halk Bilimi Anabilim

¹³ Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2013, s. 16.

¹⁴ Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018, s. 48.

¹⁵ Mehmet Öcal Oğuz, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları, 2004, s. 57.

¹⁶ Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2013, s. 18.

Dalları” oluşturmuştur ve bu enstitüler halk bilimi alanında bilim insanları yetiştirmeye devam etmektedir.

1.2. SEZAI KARAKOÇ’UN HAYATI

Sezai Karakoç 1933 yılında Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde doğmuştur. Güllerin açtığı ayda yıkılmışlıkların içinde yaşam hikâyesi başlamıştır. Babası ona Muhammed Sezai adını vermiştir. Nüfus kayıtlarında yapılan hatadan dolayı ise kayıtlara ismi Ahmet Sezai olarak geçmiştir. Karakoç’un ailesi, toplumsal yıkıntılar içinde kültürel değerlerini korumaya çalışan dönemin zor şartlarına direnen bir ailedir. Dedesi Plevne savaşına katılmış güçlü bir askerdir. Babası ise Osmanlı Devleti’nin sonunun yıkıntılarında savaşın beraberinde getirdiği kıtlığa, hastalıklara, ölümlere şahit olmuştur.¹⁷ Babası Kafkas cephesinde savaşmış, Ruslara esir düşmüştür. Karakoç’un babası ailenin en küçük erkek çocuğu, genç yaşta kendi işini kurmuş ve ticaretle uğraşmıştır. Şairin annesi Emine Hanım da genç yaşta yılan hastalığına yakalamış ve yaşamı acılar içinde geçmiştir. Hastalığı atlatır ama erken yaşta hayata veda etmiştir.

Karakoç’un, çocukluğu babasının işi nedeniyle Ergani, Maden ve Piran’da geçmiştir. 1937’de okul kitaplarından faydalanarak kendi kendine okumayı öğrenmiştir. Küçük yaşta ilkokula başlamıştır. 1944 yılında ilkokul eğitimini Ergani’de tamamlamıştır. Daha sonra parasız yatılı sınavlarına girmiş ve Maraş Ortaokulu’nu kazanmıştır. Maraş hayatında yeni bir sayfanın başlangıcıdır. O dönemlerde Arapça ve Farsça öğrenmeye çalışmıştır. Ortaokul yıllarında ilk şiirini yazmış ama beğenmediği için bu şiiri yırtıp atmıştır. Bir cumartesi günü, gördüğü afiş sayesinde hayatının geri kalanına tesir edecek olan Büyük Doğu ile tanışmıştır. Maraş’ın ardından Gaziantep’deki lise serüveni başlamıştır. Shakespeare, Andre Gide gibi Batı edebiyatındaki büyük yazarların eserlerini incelemiştir.¹⁸

Karakoç’un hayali, lise bittiğinde İstanbul’a gitmek ve ideallerini gerçekleştirmektir. Fakat babası İlahiyat Fakültesinde okumasını istemiştir. Karakoç babasının isteği dışına çıkmamayı kendine prensip edinmiş olsa da orada burs imkânı olmadığı için bu bölüme gidememiştir. Parasız yatılı kısmı bulunan Siyasal Bilgiler Fakültesi imtihanına girmiştir ve sınavı iyi bir dereceyle kazanmıştır. Okulda Cemal

¹⁷Siddik Akbayır, **Yoktur Gölgesi Türkiyede Sezai Karakoç**, İstanbul: Turkuvaz Kitap Yayıncılık, 2013, s. 19.

¹⁸ Sezai Karakoç, “Hatıralar”, **Diriliş Dergisi**, S.30, 1989, s. 8.

Süreya ile tanışmış ve sıkı bir dostlukları oluşmuştur. Birbirlerinden çok farklı olsalar da onları ortak bir noktada buluşturan şey şiirdir. Karakoç, üniversite yıllarında sosyoloji ve felsefe alanıyla da ilgilenmiştir. Üniversite ikinci sınıfta Mona Rosa şiirini kaleme almıştır. Şiir Hisar ve Mülkiye dergilerinde basılmıştır. Necip Fazıl ile Ankara’da tanışma imkânı bulmuş ve onu sık sık ziyarete gitmiştir. 1955 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Şubesi’nden bir yıl gecikmeyle mezun olmuştur.¹⁹

Maliye Bakanlığı’nda Maliye Müfettiş Muavinliği sınavına girmiş ve sınavda başarılı olmuştur. İşi sebebiyle çıktığı turnelerde Anadolu’yu yakından tanıma ve gezme fırsatı olmuştur. 1957 yılında annesi Emine Hanım’ı 1963 yılında ise babasını kaybetmesi şairde derin izlere sebebiyet vermiştir. Karakoç askerlik hizmetini 1960-1961 yıllarında Ağrı’da yedek subay olarak yapmıştır. Askerlik sonrası eski memuriyetini devam ettirmiştir. 1965’te istifa ederek resmi görevinden ayrılmıştır.

1971 yılında, tekrar bakanlıktaki görevine dönmüş ve gelirler kontrolörü olmuştur. Karakoç daha sonra Gelirler Genel Müdürlüğü İdari Davalar Müşavirliği görevini yürütmüştür. 1973 yılında tekrar istifa etmiş ve o zamandan itibaren hiçbir resmi görevde yer almamıştır. 1990 yılında Diriliş Partisini kurmuş ve partinin genel başkanlığını yürütmüştür.²⁰

Sezai Karakoç, 2011 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’ne layık görülmüştür. 16 Kasım 2021 tarihinde aramızdan ayrılmıştır.

1.2.1. Sezai Karakoç’un Edebi Kişiliği

Sezai Karakoç, Cumhuriyet dönemine farklı bir soluk getirmiştir. İkinci Yeni Kuşağı içinde yer almasının asıl sebebi İkinci Yeni şairleri ile aynı zamanda eser vermesi ve dizelerindeki kapalı ifadelerdir. Kendine özgü yöntemleri ile gelenek ve modernizmi birbirine bağlamıştır. Şairin düşünce dünyasında iki ana unsur mevcuttur. Biri İslam tarihi diğeri ise metafiziktir. İslam kaynaklarından aldığı bilgileri çağdaş bir anlatım ile dizelerinde sunmuştur.

İlk şiiri 1951 yılında “Hisar” dergisinde çıkmıştır. Başlangıçta İkinci Yeni akımı doğrultusunda şiirler yazmıştır. Daha sonra ise kendi iç dünyasına yönelerek kendi şiir

¹⁹ İsmail Sert, Diriliş ve Uygarlık, **Sezai Karakoç ve Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş**, Hece Yayınları, Ankara: 2018, s. 19.

²⁰ Turan Karataş, “Sezai Karakoç(Hayat-Sanat-Tenkit)”, **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Atatürk Üniversitesi SBE, 1994, s. 3.

felsefesini yaratmıştır. Mistik ve İslami konularla kurduğu özgün imgeleri şiirinin satırlarıyla buluşturmuştur. Edebi kimliğini diriliş düşüncesiyle donatmıştır. Karakoç'un diriliş felsefesinin ana zeminini İslam oluşturmuştur. O İslam'ı olduğu döneme uydurmaktan ziyade dönemi İslam'a uydurmayı istemiştir.

Karakoç “Körfez”, “Şahdamar” ve “Sesler” adlı şiir kitaplarında ikinci yeni anlayışıyla kurulu şiirler yazmıştır. Anlam kapalılığı ve imge kullanımı bu eserlerde ön plana çıkmıştır. “Hızır ile Kırk Saat”, “Taha'nın Kitabı”, “Gül Muştusu” kitaplarında İkinci Yeni çizgisinden koptuğu görülmüştür. Dini duyarlılığı temel alan metafizik algısı yaratmak istemiştir. İslam kültürü ve gelenek uygarlığı şiirlerinin beslenme kaynağıdır.

Şiiri “kelimeler ülkesi” olarak nitelendirmiştir. Modern sanat anlayışını soyutlama kavramı ile açıklamıştır. Şiirin soyutlama düzeyinde kaldığı zaman eksik kaldığını belirtmiştir. Tekrar somutlaştırılması gerektiğini düşünmüştür. Bu durumu ise diriliş kavramına bağlamıştır. Şiiri için imaj ve her türlü edebi sanatı gerekli görmüştür. Şiirlerine konu olan iki önemli tema vardır. Ölüm ve kadın, onun yapıtlarında özgün imgelerle farklı bir noktaya ulaşmıştır.

Karakoç'a göre, bu ülkede her anlam yapısına kıyıldığı gibi şiirin de anlam yapısına kıyılmıştır. Geçmişle bağlantının kesilmesini ve dünyanın en basit taklitçi şairlerinin büyük şair diye ilan edilmesini doğru bulmamıştır. Okuyucuların şiire karşı ilgisizliğinin bundan dolayı olduğuna inanmıştır. Çeşitli cephelerden diriliş gerçekleşeceğini ve şiire sırt çeviren bu olumsuz yaklaşımın biteceğini vurgulamıştır.²¹

Sezai Karakoç, 1990 yılında Diriliş Partisi'ni kurmuştur. Bu durum çok yadırganmış ve eleştirilmiştir. Karakoç ise bu durumu normal karşılamıştır. Bu olayı içselleştirdiği diriliş felsefesinin parçası olarak partiyi görmüş ve toplum hakkındaki düşüncelerinin teoride kalmasını istememiştir.

²¹ Dr. Şakir, Diclehan, **Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç**, İstanbul: Dicle Yayıncılık, 2018, s. 125.

İKİNCİ BÖLÜM

HALK BİLİMİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ, GELENEK VE GÖRENEKLER

İnsan yaşamının dönüm noktasını, geçiş dönemi olarak adlandırılan doğum, evlilik, ölüm gibi üç temel yapı taşı oluşturur. Bu yapı taşları kendi içerisinde de bölümlere ayrılır. Ana rahmine düşmekle başlayan bu süreç yaşamın son bulmasına kadar devam eder. Süreç içerisinde yaşanan ritüeller kalıplaşmış ve toplumun temel değerlerini meydana getirir. Geçiş dönemleri ile ilgili gelenek ve görenekler eski Türk kültürüne kadar uzun bir köprü oluşturur.

Sezai Karakoç'un şiirlerinin ana kaynağını insan oluşturur. Sezai Karakoç, insan kavramının önemini şiirlerinde değerlendirirken "Şiirin gerisinde insan olmalıdır. İnsansız şiir tez ölü."²² ifadesini kullanmaktadır. İnsanı, şiirleriyle bütünleştiren Sezai Karakoç geçiş dönemlerini şiirlerinde yansıtmıştır. Hayatın dönüm noktasını oluşturan gelenek ve görenekler bir milletin, bir yörenin kültürünün en önemli kaynağını oluşturur. Toplumsal ve kültürel değişiklikler adet ve inanmaların değişmesine neden olur. "Adetler, eski kuşaklarla yeni kuşaklar arasında kurulan bir bağlantılı zincirdir. Adetler statik değil, dinamiktir. Çağın koşullarına göre kendilerini yenilerler."²³ Geçiş dönemleri gelenek ve görenekleri Türk dünyası için çok büyük bir önem taşımaktadır.

Bir milleti başka bir millettten ayıran önemli unsurların başında geçiş dönemi gelenek ve görenekleri gelmektedir. Bu gelenek ve görenekler kendi içerisinde de çeşitli tören, ayin, dinsel ve büyüsel işlem bulundurmaktadır. Bu kavramlar çeşitli örneklerle ile şiirlerde tespit edilecektir.

2.1. DOĞUM

Toplumlarda doğum mutluluğun habercisidir. Dünyaya gelen çocuk anne ve babasının, akrabalarının, etraflarındaki yakın kişilerin de huzur kaynağını oluşturur. Doğum üretkenliğin önemli bir sembolüdür. "Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk soylu halklarda da zor ve meşakkatli bir süreç olan çocuk sahibi olmanın son ve en önemli basamağıdır. Doğumun sıkıntısız olabilmesi ve bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya

²² Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları 1*, Ankara: Diriliş Yayınları, 2013, s. 101.

²³ Erman Artun, *Türk Halk Bilimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, s. 133.

gelebilmesi için bazı ritüel ve pratiklerin uygulanması bakımından oldukça önemlidir.”²⁴

Doğum, ailenin soyunu devam ettiren bir gelenek olduğu için toplumda önemli bir yere sahiptir. Özellikle kırsal alanlarda aileler nüfuslarının çokluğuyla kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. ”Çocuk yuvada ocağı tüttürür.” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını bize açıkça belirtir. Doğum ritüelinin kendi içindeki aşamalarında da birden fazla geçiş töreni bulunmaktadır. Günümüzde de bu törenler varlığını sürdürmektedir.²⁵

2.1.1. Doğum Öncesi

Bu dönem, ailenin çocuk istemeye başladığı andan itibaren, doğum olayının başladığı döneme kadar uzanan bölümü içerir. Doğum yapan kadın toplum tarafından ilgi ve saygı görmektedir.²⁶ Her doğum mucizenin göstergesi ve anne babanın mutluluğunun simgesidir. Karakoç “Taha’nın Kitabı” adlı şiir kitabının üçüncü kısmı olan “Sefer 2. notları” bölümünde doğum sancısına değinmiştir. Doğum sancısı, annelik güdüsünün başlangıç simgesidir. Bu dizede şair, annesinin ölümünü doğum sancısı ile bağdaştırmıştır.

“Öldü başka kadınlar yıkadı
Söndü yas tuttu semtin bütün kızları
Gitti bir toyluk bir çıraklık kapladı çarşıları
Her günkü aydınlık aradı durdu camileri
Çeşmeler abdestlerde bir azlık duydu ikindileri
Çekildi doğum sancısının vurduğu yer
Tükendi ilerlediğimiz saatler” (GD, 321)

2.1.1.1. Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma

Kırsal kesimlerde kadının toplum önünde saygınlık kazanabilmesi için mutlaka doğurması, anne olması gerekir. Çocuğu olmayan kadın toplum tarafından dışlanır.

²⁴ Yılmaz Yeşil, “Türk Dünyası’nda Doğum Sırasında Gerçekleştirilen Ritüeller”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, Cilt 2 Sayı 6, 2013, s. 158.

²⁵ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, s. 134.

²⁶ Artun, **a.g.e.**, s. 135.

Toplumun her kesiminde kınanır ve kusur sadece kadında görünür. Kadın toplumun baskısı yüzünden çocuk sahibi olmak için çeşitli yollara başvurur.²⁷ Bu yöntem Dinsel-büyüsel şekilde ya da halk hekimliği kapsamında olur. Karakoç, “Gül Muştusu” adlı şiirin de çocuğu olmayan kadınların derdine deva olacak merhemden bahsetmektedir.

“Bahar gelmiş bütün bunlar ilerde

Bulutun içine gülün özü dövülmede

Sonra bir yağmurla

Ufak bir esintiyle

Dökülecek bahçelerin üstüne

Çocuğu olmayan kadınların yarasına

Birebir bir merhemdir” (GD, 367)

2.1.2. Doğum Sonrası

Anadolu’da doğum sonrasına büyük önem verilmektedir. Kadın doğum yaptıktan sonra anne ve bebeğin etrafında oluşan inanışlar vardır. Bu dönemde kadını ve bebeği bekleyen kötülükler olduğu için hem annenin hem bebeğin korunma altına alınması gerekir. Bütün olumsuzluklardan korunma için çeşitli adet, inanma ve bunlara bağlı çeşitli pratikler vardır. Bu evrede göbek kesme, yıkama, tuzlama, lohusalık, al basması, ad verme, kırklama gibi geçişler için bazı tedbirler alınarak pratikler uygulanmaktadır.²⁸

2.1.2.1. Bebeğin Ayet ile Karşlanması

Çocuk dünyaya gelince kötülüklerden korunması ve iyi bir geleceği olması için ayetle karşılanır ve ardından çocuk için dua edilir. Yeni doğan bebeğin kulağına ezan ve kamet okunur. Böylece cin ve şeytanın şerrinden korunacağına inanılır. Karakoç’un Taha’nın Kitabı adlı şiir kitabında “Dipnotu” şiirinde çocuğun doğar doğmaz ayetle karşılandığına değinilmiştir.

“İçinde o ceylan derisi o meşhur heybe kaybordu

Nerede doğar doğmaz ayetle karşılanan çocuk

²⁷ Ayşe Başçetinçelik, **Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm**, Adana: Altın Koza Yayınları, 2009, s. 2.

²⁸ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 147.

İncileriyle sedefleriyle deniz altında kalan o kitabın haberi

Karartma yapılan gecelerde ay ışığının değer” (GD, 319)

2.1.2.2. Al Basması

“Al” kelimesi, uğursuz, olumsuz, istenilmeyen, basarak zarar veren manasına gelir. Loğusa kadınlara ve kırklı çocuklara sataştığı ve kimi zaman da onları öldürdüğüne inanılan, doğaüstü bir varlık olduğuna inanılır. Al basmasına aynı zamanda al, cazı, cadı, al anası, al kızı, al karası gibi adların da verildiği bilinmektedir.²⁹ Anadolu’da ahır, samanlık, değirmen, terk edilmiş virane yerlerde, su kuyusu, su kaynakları ve loğusa kadın, kırklı çocuğun yalnız olduğu yerlerde bulunduğu inanılan al basmasından korunmak için birtakım uygulamalara başvurulmaktadır.³⁰ Karakoç, günümüzde hala yaşayan bu inanişâ “Hızır’la Kırk Saat” adlı şiirinde değinmiştir. Hızır, çocukları al basmasının kötülüklerinden korumak için önlemler almıştır.

“Bir beni anan doğuran kadınlar kaldı

Çocuklarını kaçırmamın diye al kadınları

Elmalarını ısırırım öfkeyle

Rüzgârına bir çıban tohumu ekdim

Böylece iz bıraktım

Benim mirasıma yeryüzünde

Yel çıbanı çıkarırlar konacak bilmeden” (GD, 178)

2.2. EVLENME

Hayatın ikinci geçiş evresi olarak görülen evlenme, kadınla erkeğin aile kurmak için yasal yollarla hayatını birleştirmesidir. “Ailenin, toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, adet gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir.”³¹ Türk toplumunda evliliğin yeri

²⁹ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s. 155.

³⁰ Hüseyin Yıldırım, Erzincan Kemaliye İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları, (**Yayımlanmamış YL Tezi**), Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ, 2013, s. 15.

³¹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977, s. 205.

ve önemi çok büyüktür. Evliliğin ilk aşamasında erkek kendisine uygun bir eş aramasıyla süreç başlar. Aile büyükleri de bu konuda ön plandadır ve eş arama sürecine yardım eder. Uygun eş bulunduğu takdirde görüclük, kız isteme, nişan, kına, düğün aşamaları da evlilik yolunda atılan adımlardır. Sezai Karakoç toplum değerlerine her zaman önem vermiştir. Toplumla arasındaki bağ ile birlikte şiirlerinde evlenme ile ilgili adetlere yer vermiştir. “Gün Doğmadan” adlı şiir kitabında geçen ”Evlenmek bir adettir, insanlık âdeti”³² mısrası bunun göstergesidir.

2.2.1. Nişan

Evliliğe giden yolda atılan adımlardan biri de nişan geleneğidir. Nişan merasimi ailelerin birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlamak için düzenlenmektedir. Nişan salon tutularak ya da evde aile arasında yapılmaktadır. Nişan törenine akraba, eş, dost ve komşular davet edilir. Nişanda soğuk bal şerbeti ikram edilir. Karakoç’un “Gül Muştusu” adlı şiirinde nişanda dağıtılan şerbetlerden bahsedilmiştir.

“Güllerin açması da öyle beklenir gün doğmadan önce
Bahar yağmurları böyle güllere gebe
İner gökyüzünden bahçelere
Nişanlarda gül şerbeti içilir” (GD, 372)

2.2.2. Kına

Kına, Anadolu’dan günümüze kadar ulaşan evliliğin korunmasını temel alarak yapılan bir gelenektir. Evlenecek çifte kına yakılmasının uğursuzluklardan ve nazardan koruduğuna dair inanç vardır. Geline kına yakılırken avucuna para bırakılması onu kötülüklerden koruyacağına inanılır. Gelinin başına al örtünmesi ise al basmasının vereceği zararı önlemek içindir.³³ Kınanın yakılacağı tepsinin gümüş renk olması cehennem azabından ve ateşten koruduğuna dair bir inanış mevcuttur. Sezai Karakoç “Şair” adlı şiirinde “gelinler gibi kınalı” dizesiyle kına âdetine yer vermiştir.

“Ak çuhani ört üstüne develerin
Kulaklarına kısıp dünya ertesi sesleri zapteden

³² Sezai Karakoç, **Gün Doğmadan**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2018, s. 545.

³³ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 171.

Güveysiz düğün aşısında gülümseyen

Gelinler gibi kınalı

Günlük güneşlik sağdıçlara yönetilen” (GD, 610)

Karakoç, “Gül Muştusu” şiirinde de düğünlerin bir parçası olan kına gecesinden bahsetmektedir.

“Düşüyoruz üstlerine

Bir halice düşer gibi

Gün doğmadan önce

Her tepe

Sanki bir düğünün kına gecesini” (GD, 389)

2.2.3. Düğün

Düğün, evlenme denilen geçiş döneminin bir aşamasıdır. Düğün için hem erkek tarafı hem de kız tarafı birçok hazırlık yapar. Düğünlerin amacı evlenen çiftlerin mutluluğunun çevreye duyurulması ve hep birlikte bunun kutlanmasıdır. Anadolu sahasında düğünlerin önemi çok büyüktür.³⁴ Her kültürün ayrı ayrı yansıması olarak yöreden yöreye düğün adetleri değişiklik gösterebilir. Düğüne gelen kişiler evlenen çifte hediyeler getirir. Düğün sahipleri düğüne gelen misafirlere yemek dağıtır. Sezai Karakoç da “Köpük” adlı şiirde düğün pilavını hazırlamak için kızların birlikte düğüne gitmesini anlatır. İkinci Yenicilere mensup olmasından dolayı farklılık yaratarak imgelerle süslediği “düğün böceği” tabirini kullanır.

“Başkasının düğüne giden

Kendi düğüne giden kızlar

Karacadağ pirinci ayıklamayan

.....

Düğün düğün böceği ve düğün çorbası” (GD, 137)

³⁴ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 166.

Karakoç, düğünlerde gelen hediyelerden de “İkinci Ayın” şiirinde bahsetmiştir. Kapalı çarşıda bulunan insanların telaşının sebebinin düğün hediyeleri için yapılan hazırlıklara bağlamıştır.

“Kapalı çarşılar telaşı

Düğün armağanı

Kapı arkalarında duran çile

Kış tatlıları örneği” (GD, 493)

2.2.4. Duvak

Anadolu’da duvak geleneği damadın gelini ilk defa göreceği anın simgesidir. Baba evinden ayrıldığı için gelinin yaşadığı duygusallığı gizleme amacı da bulunur. Kırmızı duvak sevinci temsil ederken, yeşil duvak ise muradını erme anlamına gelir. Karakoç “Rüzgâr” şiirinde fakülte birinci sınıfta iken arkadaşlarının etkisiyle ailesine bir mektup yazmıştır. Ailesinin bu isteğine olumlu cevap vermemesi üzerine bu şiiri kaleme almıştır.³⁵

“Uçurtmamı rüzgâr yırttı dostlarım!

Gelin duvağından kopan bir rüzgâr.

Bu rüzgâr yüzünden bulutlar yarım;

Bu rüzgâr yüzünden bana olanlar” (GD, 9)

2.2.5. Kuşak Bağlama

Gelini evden çıkarmadan önce gelinin babası veya erkek kardeşi tarafından gelinin beline kırmızı kuşak bağlanır. Kırmızı kuşağın diğer adı ise kudret kuşağıdır. Gelinin gittiği yerde gayretli, kudretli olması içindir. Kuşak, bazı yörelerde ise bekâreti temsil eder. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere Türkiye’de düğünlerin çoğunda gelinlerin beline kırmızı kuşak bağlanır. Karakoç “Üçüncü Ayın” şiirinde kuşakların renginin düğünden düğüne değişiklik gösterdiğine değinmiştir.

“Lanet olsun arı beylerine diyebilirsin

³⁵ İsmail Sert, Diriliş ve Uygurluk, **Sezai Karakoç ve Bir Uygurluk Tasarımı Olarak Diriliş**, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 19.

Ama eninde sonunda onların gölgesinden
Çıraklıkla ustalık arasında bir uçurum var
Düğünden düğüne değişir kurdelalar” (GD, 499)

2.2.6. Gelin İndirme

Anadolu’da gelin indirme ile ilgili bölgeden bölgeye değişen farklı uygulamalar yapılmaktadır. Diyarbakır bölgesinde sıklıkla görülen gelin alma âdetinde yumurta kırmak, gelinin evlendikten sonra evliliğinin mutlu ve huzurlu geçmesi için yapılan bir uygulamadır. Sezai Karakoç memleketinin bu âdetini şiire taşımıştır. “Şahdamar” şiirinde gelinlerin alında yumurta kırılması geleneğine yer vermiştir.

“Toprağı zindana koyduk biz
Üzerine yedi kilit vurduk biz
Kaç gelinin alında yumurta kırdık biz” (GD, 42)

2.3. ÖLÜM

İnsan her canlı gibi doğar, gelişir, büyür ve ölür. Ölüm geçiş döneminin son evresini oluşturur. Çocuk, genç, yaşlı herkesin başına gelir ve ertelenemez, üstesinden gelinemez. Ölüm, insanları olumsuz yönde etkileyen bir dönüm noktasıdır. Anadolu Türklerinde ölüm ile ilgili inanç ve uygulamalar, doğal olarak, değişen coğrafya ve ortamlardan etkilenmiş, ancak birtakım noktalarda, kendisini koruyacak ortamları da bulmuştur. İnsanoğlunun bu sonsuz yenilgisi ağıtlarda isyan olarak ifade edilmiştir.³⁶ Sezai Karakoç hem bir şair hem de düşünce adamı olarak ölüm temasıyla yakından ilgilenmiştir. Karakoç’a göre ölümün en önemli niteliği, insanı günlük olandan koparıp, ebediliğin karşısına çıkaran belki de en önemli, en vurucu olay olmasıdır. Ölümü, insanın kendini yeni baştan yoklamasının sembolü olarak görmüştür.³⁷

2.3.1. Yıkama ve Kefenleme

Ölen kişi için yapılan her şeyin sevabının büyük olduğuna inanılmaktadır. Ölüyü yıkadıkları suya cenaze suyu adı verilmektedir. Ölünün rahatsız olmaması için suyun ıslısı ne ılık ne de sıcaktır. Kadın cenazeyi kadınlar, erkek cenazeyi erkek hoca yıkar.

³⁶ Erman Artun, *Türk Halk Bilimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 186.

³⁷ Münire Kevser Baş, *Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 319.

Ölü yıkanırken her şeyin sağdan yapılması gerekmektedir. Yıkama mümkün olduğu kadar bol suyla yapılır. Sezai Karakoç “Sefer 2. notları” şiirinde ölünün başka kadınlar tarafından yıkanmasına değinmiştir. Şiirde ölen kişi annesidir. Annesinin ölümünün verdiği acıyı mısrasına taşımıştır.

“Öldü başka kadınlar yıkadı
Söndü yas tuttu semtin bütün kızları
Gitti bir toyluk bir çıraklık kapladı çarşıları
Her günkü aydınlık aradı durdu camileri” (GD, 321)

Ölüyü yıkadıktan sonraki adım ise ölüyü kefenlemektir. Kefen bıçakla kesilir ve elle dikilir. Dikilirken ipin başına ve sonuna düğüm atılmaz. Düğüm atıldığı takdirde öteki dünyada görüşülemeyeceğine inanılır. Kefene zemzem suyu ve kına dökülmektedir. Kefenden artan parçalar yıkayan kadına, fakir birine veya çeyizinde kullanmak üzere bekâr bir kıza verilmektedir. Karakoç “Hızır’la Kırk Saat” şiirinde kefeni korkulardan örülen ulu bir simge haline getirmiştir.

“Korkularımdan ördüyse de ulu bir kefen
Yatağı kabir yapıp bir ölü gibi durdum
Yeter bir zamanın sürekle avında
Dirildim bir örnek gibi mahşerden” (GD, 243)

2.3.2. Mezar Taşı

Mezar taşı adeti Eski Türk, Orta Asya ve Mezopotamya kültürlerinden kalmaz. “Arap-İslam ülkelerinde mezar taşına rastlanmaz. Mezarlara taş dikilmesi İslam coğrafyasında sadece Anadolu’da vardır.”³⁸ Karakoç “Kış” şiirinde ölümü bir tüccara benzeterek mezar taşlarını sırtında taşımasına vurgu yapmıştır.

“Baharı seller götürdü boğuldu yaz
Kırıldı kristal vakitler güz kadehi
Ne çok mezar taşları taşıyarak sırtında
Çıkıp gelmesini bildin ölüm tüccarı” (GD, 458)

³⁸ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 196.

2.3.3. Mezar Ziyareti

Mezarın üzerine dikilen ağaç ve bitkinin ölünün ruhundan azabın hafifletilmesine yaradığına dair rivayetler vardır. Mezarın kaybolmasını önlediği için de önemli görülmüştür. Kimi kaynaklara göre ise bitkilerin ceset kokularını bastırmasından dolayı dikildiğine inanılır. Karakoç “Gül Muştusu” şiirinde ölülerin üstüne dikilen gülden bahsetmiştir. Gülü dirilişin sembolü olarak görmüştür.

“Ölülerin üstüne dikilen gülle

Onları diriltmeye yeter

Yeter ki insanın canını yeşertecek

Yaradılış baharının soluğu üfürülsün yüceden” (GD, 382)

2.3.4. Yas Tutma

Toplumsal, ekonomik, biyolojik ve duygusal yönden bağlı bulunduğumuz bir insanın kaybından duyduğumuz acı insancıl bir tepkidir. Dünyanın her yanında, gerek ilkel gerekse yüksek kültürlerde bu amaçla uygulanan birtakım adetler ve törenler görülmektedir.³⁹ Karakoç “Gül Muştusu” adlı şiirinde savaşın ardından kadınların tülbentini matem tülbenti olarak karşımıza çıkarır ve yas tutma geleneğinin simgesi haline getirir.

“Yaşlı kadınlar korusu

Sessiz bir yası yüzleriyle okuyanlar

Bir cihan savaşını

Matem tülbentinde damıtanlar

Benim kadınlarım” (GD, 365)

³⁹ Örnek Sedat Veyis, **Türk Halk Bilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977, s. 205.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALK BİLGİSİ

3.1. HALK HEKİMLİĞİ

Halk hekimliğinin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. “Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz”.⁴⁰ Ali Berat Alptekin halk hekimliği konusunda “Halk hekimliği, imkânların sınırlı olması ya da ümitlerin tükendiği anda başvurulan bir yöntemdir.”⁴¹ düşüncesi hastalıkların nedenlerinde ve tedavisinde insanoğlunun yetersiz kalmasını gösterir. Halk hekimliği yılların deneyimi ve bilgi birikimi ile meydana gelmektedir. İnsanın varoluşuyla yaşıt olan halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar, günümüzde “kültür mührümüzün izlerini taşıyan” yaşayan tarih olarak değerlendirilmektedir.⁴² Sezai Karakoç da halk hekimliğine dair uygulamalara şiirlerinde yer vermiştir. Karakoç şahsi tecrübelerini zaman zaman şiirlerine yansıtmıştır. “Köpük” adlı şiirinde halk arasında göze iyi gelen ve yaygın olarak kullanılan göz otu bitkisine değinmiştir. Doğu gecelerini göz ağrısına şifa olarak görmüştür.

“İncir yaprağıyla sildiler gözümü çocukken

Ve sen ey sıcak doğu gecelerinin bitmeyen göz ağrısı

Çocuklara mahsus çocuklara ait çocuklara dair göz ağrısı

Kırmızı mürekkebi andıran gözotu” (GD, 134)

Halk hekimliğinde bitkilerin insanlara fayda sağlaması bakımından çok önemli katkıları vardır. Sezai Karakoç “Ve Monna Rosa” şiirinde Anadolu’da önemli bir yere sahip olan peygamber çiçeğinden bahsetmiştir. Peygamber çiçeği bazı göz hastalıklarına, vücutta biriken zehirli maddelerin atılmasına yardımcı olan şifalı bir bitki türüdür. Çiçeğin mavi renkleri eski insanları büyülemiş ve bitkinin mavi gözlere iyi

⁴⁰ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 122.

⁴¹ Ali Berat Alptekin, **Halk Bilimi Araştırmaları**, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2011, s. 90.

⁴² Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 200.

geleceği inancına varılmıştır. Karakoç çaresiz kalışının arkasında peygamber çiçeğinin aydınlığını aramıştır.

“Peygamber çiçeğinin aydınlığında ara
Sana doğru uzanan çaresiz ellerimi
Sırrımı söylüyorum vefakar balıklara
Yalnız onlar tutacak bu dünyada yerimi” (GD, 30)

Efsun, Anadolu insanının gözünde bir büyü ve tılsım gibi ona sahip insanları koruduğuna inanılmaktadır. Nazarlık ve muskalar, insan vücuduna gelecek zararları önleme güçleri bakımından önemlidir.⁴³ Efsun, Anadolu’da Türklerle birlikte bambaşka bir biçim olarak daha çok faydacılık, hekimlik gibi bir biçime bürünmüştür. Bazı eşyaların, taşların veya elbiselerin de efsunlu olduğu inancı vardır. Karakoç “Yağmur Duası” şiirinde afsunlu gömlek giydirilmesiyle göklerin kendisine gem vuramayacağına dair bir inanış içindedir.

“Nedense aldanmış ilk gece annem,
Afsunlu bir gömlek giydirmiş bana.
İşte vuramadı gökler bana gem,
Dinmedi içimde kopan fırtına.
Nedense aldanmış ilk gece annem.” (GD, 11)

3.2. HALK HUKUKU

Her toplumun kendine özgü sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik vb. şartlarına uygun olarak oluşan ve gelişen kurallar, toplumun düzen ve güvenliğini sağlamaya yardımcı olur.⁴⁴ “Bir bölgede, bir yörede yaşayan halkın, mahkeme edilmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşamadığı ya da ulaşmak istemediği durumlarda, sorunun yörede, bölgede, köyde halk tarafından oluşturulan bir mahkeme ile çözümlenmesine “halk hukuku” denir.”⁴⁵ Toplumda düzen ve güvenliği halk hukuku adı altında oluşan kurallar sağlar. Gelenek ve göreneklerle bağıntılı olarak oluşan bazı

⁴³ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 124.

⁴⁴ Aysun Dursun, **Türk Halk Hukuku**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016, s. 17.

⁴⁵ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 216.

kurallar vardır. Bunlar yazılı değildir; ancak yazılı bir kanun gibi kati ve uygulanabilir. Buna töre adı da verilmektedir. Kırsal kesimde halk hukuku hâlâ uygulanmaya devam etmektedir.

Geleneksel halk hukukunun en belirgin örneği kan davaları olmuştur. Kan davası bir aile, kabile ya da aşiretin üyelerinin çeşitli sebeplerle duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin hayatlarına son vermeleri olarak tanımlanır. Genellikle toprak ve kadın konusunda ortaya çıkan bir uygulamadır.⁴⁶ Doğu bölgelerinde büyük bir hasara sebep olan bu gelenek Sezai Karakoç'un şiirlerine de yansımıştır. Sezai Karakoç "Nevhel" şiirinde kan davasının etkilerine değinmiştir.

"Kan akmayagörsün artık durdurulmaz

Sonuna kadar öçle bulanır durulmaz

Bundandır ki çağın ileri gelenleri

Kulak tutarlar çölün her yanına sürekli

Kan davası tohumu olacak ne var

Onu vaktinde önlemeye bakarlar

Yoksa bir kıvılcım nereden çıkarsa çıksın

Bütün kabileleri alabilir çemberine yangın

Herkes ve her yer cayır cayır yanar" (GD, 557)

Kan davalarının temel yapısını öç alma duygusu oluşturur. Karakoç "İkiz Alinyazısı" şiirinde kan davalarının birbirlerinden kalan öçlerden sonra ortaya çıkmasına değinmiştir.

"Gelenekleri töreleri tören ve şölenleri

Yiğitlik namus onur ve doğruluk üzerine

Doldu dağarcıkları en özlü söz ve öykülerle

Yakın ve uzak kabileler bilindi

Soylar soplur kan davaları öğrenildi

⁴⁶ Artun, a.g.e., s. 218.

Kimden kime kalan üç var

Kimler bağışlanacaklar” (GD, 537)

3.3. HALK MİMARİSİ

Mimari yapılar bir ülkenin en önemli milli değerlerinden biridir ve o ülkenin yaşıyan tarihidir. Kültür gelerinin önemli bir parçasını oluşturan mimari taşa ve tahtaya aksetmiştir. Bu bağlamda mimari, milletlerin tarihi gelişim süreçlerinin ve kültürel kimliklerin portresini çizmektedir. Mimari eserler aynı zamanda nesiller arasındaki bağları oluşturan ve sağlamlaştıran, bu bağların kopmalarını engelleyen en somut kültürel ürünler topluluğudur.

Sezai Karakoç şiirlerinde mimari unsurlara yer vermiştir. Mimari yapıların bir milletin ruhunu yansıttığına inanmıştır. Bu yüzden şiirlerinde sıklıkla medeniyet kavramının içine mimari unsurları yerleştirmiştir. Karakoç, diriliş kavramını, düşüncesinin merkezine bırakmıştır. Diriliş öğretisine göre geçmişe yönelmeyi bir görev olarak nitelendirmiştir. Geçmiş kavramını bir okula benzetmiş ve bugünü anlamanın en temel yolu olarak grmştir. Karakoç’a göre diriliş kavramının en önemli parçalarından birini de geçmişle gelecek arasında köprü oluşturan mimari unsurlar oluşturmaktadır.

3.3.1. eşme

Uygarlıklar boyunca su insanlık tarihinin vazgeçilmez bir gereksinimidir. eşmeler ve kitabeler su kültüründe büyük bir paya sahiptir. eşme mimarisinin tarihsel gelişimi ise İslam’ın erken dönemlerine kadar dayanmaktadır. Bunun asıl sebebi ise İslam’ın suya, yani insanların temel ihtiyaçlarının giderilmesine verdiği önemdir. Karakoç’un şiirlerinde eşme, toplum yaşantımıza ve gündelik hayatımıza, onun işleyişine ayna olan bir simgedir. şiirler boyunca bu simgesellikten hareketle hem medeniyetimizin geçmiş parlak dönemlerinin yaşantısına, hem de bizzat medeniyetimizin kendisine, onun temelindeki ve merkezindeki inana ve düşünceye duyduğu derin özlemi hissettirir.⁴⁷

Karakoç “eşmeler” şiirinin ikinci bölümünde çeşmelerin tahrip edililişinden duyduğu üzüntüyü, onun simgelediği, çağrıştırdığı, işaret ettiği değerlerin kayboluşuna bağlamıştır.

⁴⁷ şaban Abak, *eşmeler ve şairler*, Sezai Karakoç ve Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 133.

“Eski zamanın kartvizitleri

Gibi birden uzanan önüme
Birden en ummadığım bir anda
Ve hiç beklemediğim bir zamanda
Birden beliren bir köşede
Birden karşıma çıkıveren
Terkedilmiş unutulmuş

Eski zaman çeşmeleri

Ruhumun hiyeroğlifleri
Gönlümün çözülmez şifreleri
Ölümsüz bir uygarlığın
Ah, ne çelişki
Ölümsüz kitabeleri
Sonsuzluğun mezartaşları

Çeşmeler” (GD, 465)

“Çeşmeler, medeniyetimizi, onun geçmiş güzel zamanlarını, durmuş bir saat olarak, kapanmış bir kapı olarak işaret etmekte ama aynı zamanda o saatin işlemesi, o kapının açılması için de bir çağrı, hatta bir müjde sesi gibi ele alınmaktadır.”⁴⁸ Karakoç ”Çeşmeler” şiirinin üçüncü bölümünde çeşmeleri doğunun ve batının kapısı olarak nitelendirmiştir. “Kim susturdu canım çeşmeleri” dizesi ise geçmişe duyduğu özlemin belirtisidir.

“Eski zamanların durmuş saatlarıdırılar
Ne zaman durdular
Kim durdurdu onları

⁴⁸ Şaban Abak, **Çeşmeler ve Şairler**, Sezai Karakoç ve Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 135.

Kim kesti bu neşeli çocukların sesini

Kim susturdu o canım çeşmeleri

Ruhumun içinde durmadan

Açık gibi duran batıya

Fakat doğuyla konuşan çeşmeler

Eski zaman inceliklerinin kapısı

Doğunun batının kapısı çeşmeler” (GD, 467)

3.3.2. Hamam

Türklerin hamam kültürü ile ilk tanışması Orta Asya’da meydana gelmiştir. Tarihin erken dönemlerinde bu kültürün oluşması İslam’ın temizliğe olan düşkünlüğünü ve ibadet için vücut temizliğinin ilk şart sayılmasından dolayıdır. Bu dini gereklilik hamama, bu çerçevede gelişen mimariye ve geleneğe daha da ehemmiyet verilmesine, özellikle Osmanlılarla birlikte “Türk Hamamı” ile dünyada haklı bir üne de sahip olunmasına neden olmuştur. Osmanlılar, kendilerine özel mimari ve adetlerle hamamı, farklı bir boyuta taşırlar ve etrafında birçok geleneğin olduğu bir kültür topluluğuna dönüştürürler.⁴⁹ Hamam kültürü, hamamda banyo yapmanın dışında, farklı fonksiyonlarda hamam yapıları, hamam törenleri, hamam eğlenceleri, kullanılan eşyalar, hamamla ilgili mâniler, türküler ve anlatılardan da oluşmaktadır.⁵⁰ Hamamlar sadece bir yıkanma yeri olmanın ötesine geçerek sosyal ve kültürel etkinliklerin yaşandığı merkezler haline gelmiştir. Karakoç “Bilgi” adlı şiirinde hamam kültürünün ayrılmaz parçası olan bakır taşı imge dünyasında yeniden biçimlendirmiştir. Kadınların saçlarının uzadığına dair inanışa da değinmiştir.

“Bir parçası nasıl ağartır saçının bir kadının

Gençliği hiçbir delikanlının

Vuramadığı bir kuş olan bir kadının

Eski zamanlarda

Saçları uzardı hamamlarda

⁴⁹ Kadriye Türkan, “Türk Masallarında Mimari Hamam ve İşlevleri”, **Milli Folklor**, 2009, S. 84, s. 163.

⁵⁰ **Türk Hamam Kültürü**, <https://yaylalarhamami.weebly.com/>, (Erişim Tarihi:30.12.2022).

Ezilmiş bakır taslarla dökülen sularla
Unutulmuş silinmez bir temizlik çamaşırlarda
Ölümü insandan ayıran en keskin çizgi
Yine de yamalı ve alçak gönüllü o çamaşırlarda” (GD, 332)

3.3.3. Cami

Toplumun sosyal ve kültürel bakımdan gelişmesinde, toplumun birbiri ile daha iyi iletişim kurmasında caminin önemli bir rolü bulunmaktadır. İslam kültür ve medeniyetinde de farklı bir yere sahiptir. Camiler, bütün sanatların ortak bulunduğu yer ve her bir unsurun derin anlamlarla donatılmış olması bu yapılarda yoğun bir sembolizm etkisinin var olduğunu bizlere göstermiştir. Kubbeden çini motiflerine, sütunlardan ince kalem işlerine kadar hemen her planda böyledir.

Karakoç’a göre cami salt bir binadan ibaret olmamıştır. O camiler, inanan kalplerin ortak bir alanda buluşmasına vesile olan kutsal bir varlık, kutsal bir bütün olarak görmüştür. Halk ruhunun sağlığını koruduğuna inanmıştır. O ruhu caminin içinde gözcü ve bekçi olarak nitelendirmiştir. Karakoç’un dünyasında cami, halkla hak arasında bir sırat köprüsüdür.⁵¹ “Hızır’la Kırk Saat” şiirinde Bursa’daki Ulucami’nin taşlarına değinmiştir. Caminin mimari yapısındaki taşları “suskun taşlar” olarak nitelendirmiştir.

“Dinle sen ermesen bile
Bir ermişe erebileceksin
Ermiş bir sözün olmasa da
Bir ermişin sözünü duyacaksın
Çağırmasını bilersen gelecektir.
Doğu’yu Batı’yı bilen gelecektir.
Bir ölümden sonraki
Öğle sığındaki sebil gibi

⁵¹ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 356.

Gün gelecek su kıyısındaki

O türbe ışıyacaktır

Bursa'daki Ulucami'nin

En suskun taşları bile konuşacaktır” (GD, 78)

3.4. HALK SANATI

Halk sanatının milli zevk ve kültür hazinesini oluşturması bakımından Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Ziya Gökalp, “Her millete güzellik anlayışı başkadır. Bir milletin güzel gördüğü şeyleri, öteki millet çirkin görür. Bu yüzden zevkin milli olması gerekir. Milli zevki bulmak için halka doğru gitmek, halk sanatlarından uzun uzadıya estetik eğitim almak gerekli olduğunu anladık.”⁵² diyerek halk sanatının merkezine milli kimliği yerleştirmiştir. Anadolu çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bu durum kültür çeşitliliğinin artmasına neden olmuştur. Bundan ötürü farklı kimliklerin kendilerine özgü yaşayış biçimleri, duygu ve düşünceleri halk sanatının çeşitli kollarına etki etmiştir.

Sezai Karakoç “Çölün Öyküsü” şiirinde üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarayan, açılır kapanır ve çoğu dikdörtgen biçiminde olan “gergef” adı verilen çerçeveye yer vermiştir. Gergef üzerine birçok nakış işlenmektedir. Karakoç, şiirinde gergefi alışılmışın dışında kullanmıştır.

“Ördüğü acı gergefin sesi

Bir kanattır çöl bir kartalca açılmış

Taşımak için kaderin son destanını

Sabah çiğleri gibi toplamak için

Çılgınca acımasız bir deneye batmış” (GD, 568)

Sezai Karakoç halk sanatları içinde büyük bir yere sahip olan minyatür sanatına da yer vermiştir. Minyatür; öykü, olay ya da bilgilerin resim diliyle tasvir edilmesi sanatıdır. Tarihsel süreç içinde farklı bölgelerde farklı ekoller halinde gelişmiştir. İslamiyet ile birlikte değişim süreçleri de geçirmiştir. Minyatür sanatında genel olarak tarihî, edebi ve ilmî konular işlenmiştir. Türkler ise çoğunlukla tarihi yansıtmayı tercih

⁵² Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Ankara: Ötüken, Yayınları, 2015, s. 149.

etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşlarını, seferlerini ve şenliklerini anlatan resimli yazmaları gerçekçi bir üslupla ele almışlardır. Türk minyatürlerinin bu özelliği, bizlere yapıldığı dönemin örf ve âdetlerini, gelenek ve göreneklerini, giyim kuşamını olduğu kadar Osmanlı Türk tarihini de derinlemesine yaşayabilme imkânı sunmuştur. Bu eserlerin her birine de tarihi birer belge niteliği kazandırmıştır. Minyatür sanatına çeşitli sünnet ve düğün törenleri, sarayda tahta çıkma ve değişik manzaralar, av sahneleri konu olmuştur.⁵³

Karakoç “Hızır’la Kırk Saat” şiirinde minyatür sanatındaki her bir boyanın duayı anımsattığına değinmiştir.

“Kıyamet gününden önce

Hızır çekilecektir yeryüzünden

Sonra yeşillikleri yaylaların

Eski zaman duvarları gibi yükselen çınarların

Çinilerin minyatürlerin duayı ansitan boyaların” (GD, 111)

3.5. HALK MÜZİĞİ

Kültürü meydana getiren en önemli unsurlardan biri de müziktir. İnsanlar müzik vasıtasıyla kederlerini, sevinçlerini, yalnızlıklarını, hasretlerini, heyecanlarını dile getirir. Bu nedenle müzik, ait olduğu kültürü tam anlamıyla yansıtmıştır. Karakoç “Ayinler” şiirinde halk müziği içinde önemli çalgı aletlerinden ud ve kemana yer vermiştir.

Ud klasik Türk müziği çalgısıdır. 7.yüzyıldan beri bu telli çalgı kullanılmıştır. Müslüman Araplar tarafından Horasanlılardan alınarak geliştirilmiştir. Farabi'nin zamanında bugünkü biçimini almıştır. Türk müziğinin klasik çalgıları arasında önemli ve seçkin bir yere sahiptir.⁵⁴

Keman, Orta Asya'nın göçebe atlı kültüründen günümüze gelmiştir. Farklı çeşitleri bulunan bir çalgı türüdür. “Müzik âletleri arasında oldukça mümtaz bir yere sahip olan keman ise eşsiz bir tınıyı bünyesinde bulundurmaktadır. Sesleri itibariyle de

⁵³ **Minyatür Sanatı**, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/minyatur-sanati>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

⁵⁴ **Ud**, <http://www.evrensensanatlar.com/halk-muzigii-bolumu-ud.html>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

insanlara daha duygusal gelmektedir.”⁵⁵ Keman, tarihsel süreç içinde birçok değişim yaşar ve bugün kü yapısına kavuşur.

Sezai Karakoç genellikle evlerin duvarlarında asılı duran, halk arasında önemli olan çalgı aletlerine değinmiştir. Karakoç’a göre Ayin, dirilişi sürekli hale getiren bir eylem biçimine dönüşmüştür. Dirilişin devamlılığını ayinlerin gölgesinde aramıştır. Ayin için malzeme düzeyinde ve kural düzeyinde bazı şartlar olması gerektiğine değinmiştir.⁵⁶ Ud ve kemanı ayinlerin olması için bir gereklilik olarak görmüş ve sembolleştirmiştir.

“Silahlarınla göğsümde doldurulmaz bir boşluk açtın

Dağıldı ayin aynalarındaki musikinin sırrı

Toparlamak görevini yok ettin şelaleler çılgınlığını

Yakacağın ışık hala uzak değil

Muştu, konukluk günlerini doldurmuş değil.

Ud ve Keman, asılı o meşhur duvarda

Sise batık elleri aramakta.

Sesin bir saattir dünya alanına asılmış” (GD, 487)

3.6. HALK MUTFAĞI

Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türkler yerleştikleri bölgelere geleneklerini taşımışlar ve Anadolu’da farklı yemek kültürleriyle tanışmışlardır. Farklı kültürel yemeklerin yapılmasında mutfak önemli bir yere sahiptir. “Mutfak, Arapça “matbah” kelimesinin bozulmuş şeklidir ve “pişirilen yer, pişirme yeri” anlamına gelmektedir. Bu kelime dilimize girmeden önce Türkler mutfak için “aşlık”, “aş evi”, “aş taamı”, “aş ocağı” gibi kelimeleri Uygurlar zamanından beri kullanılmaktadır. Aslında geleneksel Türk mutfağı bahçe içinde ve genellikle eve bitişik; ama evin dışında bir yere yapılırdı. Bu usul, bugün Anadolu’da hala görülebilmektedir.”⁵⁷

⁵⁵ **Keman Tarihi**, <https://kabafii.com/keman-tarihi-4276>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

⁵⁶ Şaban Sağlık, “**Tanrı’nın Gözüyle Bakış Penceresi**” **Yahut Sezai Karakoç’un Ayinler’i**, Sezai Karakoç ve Bir Uygurluk Tasarımı Olarak Diriliş, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 149.

⁵⁷ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 341.

Uygarlık içinde Türk mutfağının yeri her zaman ayrı olmuştur. Farklı coğrafyalara yerleşen Türkler çeşitli devletler kurmuştur. Yerleştikleri yerlerde bitki örtüsünün de etkisiyle yeni yemekler yaparak mutfak kültürlerinde yüksek seviyede gelişim göstermişlerdir.

3.6.1. Aşure

İslam inancında aşure geleneğine çok önem verilir. “Buğday, fasulye, nohut, kayısı, incir gibi bakliyat ve yemişlerin birlikte kaynatılması ile hazırlanan yiyeceğe “aşure”; bu yiyeceğin hicri takvime göre Muharrem ayında pişirilmesi ve dağıtılması etrafında oluşan uygulamalara ise “aşure geleneği” adı verilir. Aşure adı, dilimize Arapça "aşura" kelimesinden geçmiş olup, İbranice “onuncu” anlamındaki "asor " kelimesinden gelmektedir.⁵⁸ Aşure geleneğinin oluşum sürecine dair farklı rivayetler vardır.

Aşurenin yaygın olarak yapıldığı zaman Hz Muhammed'in torunu olan Hz. Hüseyin'in Kerbela 'da şehit edilmesini anmak için yapıldığı bilinmektedir. Aşure geleneğinin ayı olan Muharrem ayında daha farklı rivayetler yer almaktadır. Hz. Nuh'un gemisinin yeryüzüne inmesi, Hz. İbrahim'in ateşten kurtulması, Hz. Yakup'un oğlu Hz. Yusuf ile buluşması ve Hz. Adem'in tövbesinin kabul edilmesi gibi rivayetlerde mevcuttur. Aşure geleneği İslam dünyası için önemli bir yere sahiptir.

Sezai Karakoç “Taha'nın Sabır Kentinde” şiirinde aşureyi anlamlı kılan Muharrem ayından bahsetmiştir. Muharrem ayında aşure yediğine değinmiştir.

“Korkulara karşı acı afat suyu içtim

Şerbetlendim yılana akrebe karşı

Baharda aşu işareti alnıma kırmızı toprak tazesinden

Aşure yedim muharrem ayında

İçmedim kana kana su Kerbela günlerinde

Ben yeşil bir yağmur gördüm

Annemin kova kova taşıdığı çeşmelerden” (GD, 341)

⁵⁸ **Aşure Geleneği**, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/asure>, (Erişim Tarihi:30.11.2022).

3.6.2. Şerbet

Şerbet Türk mutfak kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. “Şerbetler; serinletici, susuzluğu giderici, yemek yerken de içildiği gibi çeşitli hastalıklarda ve geçiş dönemlerinde de en yaygın olarak içilen bir içki grubudur. Osmanlıda altın çağını yaşayan şerbetin Türkler tarafından yaratıldığı ve 11. yy da bile meyve sularından hazırlanıp günün her saati içilen geleneksel bir içecek olarak ortaya çıktığı bilinmektedir.”⁵⁹ Farklı coğrafyalara yayıldığı için şerbetin birden fazla çeşidi de mevcuttur.

Sezai Karakoç “Alınyazısı Saati” şiirinde kendi memleketi olan Diyarbakır’ın meyankökü şerbetiyle, Batının değerlerini yansıtan koka kola içeceğini kıyaslamıştır. Doğu-Batı karşılaştırmasını farklı bir açıyla ele almıştır. Batının doğuyu zehirlediğini kolanın içindeki zehir metaforu ile anlatmak istemiştir.

“En büyük acı şu insanlık hadım edildi

Hakiki düşünceden gerçek duyarlıktan ve öz bilgiden

Bayraklarını ve sancakların gerisindeki sancak söndürüldü

Karanlıktan suni ışık yapıldı ve gerçek ışık öldü

Hayat dediğimiz ölüm ölüm sandığımız gerçek hayat

Diyarbakir’in yaz sıcağındaki meyankökü şerbetindeki tatla

Koka-kola zehri arasındaki fark bu” (GD, 677)

3.6.3. Kış Hazırlıkları

Kışa hazırlık yapmak, Türk mutfağını dünya mutfak kültürü içinde ayıran önemli bir noktadır. “Kış ayının bölgede uzun sürmesi, mevsim şartlarının çalışmaya ve üretmeye olanak vermemesi vb. nedenler, insanoğlunu geçmişte olduğu gibi günümüzde de birtakım önlemler almaya zorlamıştır. İnsanoğlunun en önemli yaşamsal faaliyetlerinden birinin karnını doyurmak olduğu bilinmektedir. Bundan dolayıdır ki, tüm toplumlar durgun dönem olan kış mevsimine girerken özellikle beslenme

⁵⁹ Mehmet Sarıoğlan, Gülhan Cevizkaya, “Türk Mutfak Kültürü: Şerbetler”, **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, S.14, 2016, s.237

problemlerini çözmeye yönelik hazırlıklar yapmaktadırlar.”⁶⁰ Yapılan hazırlıklar bölgeden bölgeye değişkenlik gösterir. Hazırlık aşamasında farklı teknikler kullanılır.

Kış Hazırlıklarının tarihin gelişim sürecinde bazı uygulamaları yok olmuşken bazı uygulamalar ise geleneğe bağlı gelişerek yerini korumuştur. Sezai Karakoç “Gül Muştusu” şiirinde kışa hazırlığın yaz sürecinden başladığına değinmiştir. Anadolu insanının yaptığı hazırlıkları evlerinin kilerlerinde muhafaza ettiğini anlatmıştır.

“Kuşlar dolmuş bahçemize

Konmuş nişasta güneşe

Domates suyu ve pe dizili biber

Tarhana ve bulgur

Evin kışı yazda hazırlanır

Kazanlar kaynar

Ateşler yakılır

Dut kurutulur

Tesbih taneleri gibi kiraz ve vişne

Biriktirilir evin kilerine

Yaz bir yay gibi gerilir yılın üstüne

Kış sıkıştırılır

Düşünceden başlayarak

Ellerin emeğiyle

Bütün bunlar kadınların sanatı

Ve dudaklarında gül türküleri” (GD, 392)

3.7. HALK TİCARETİ

Kültürel yapının oluşum sürecinde halk ticareti belirleyici bir etken olmuştur. Halkın geçimini sağlamak için giriştiği çabaların tümü halk ticaretini kapsar. Halk ticareti halk mimarisinden inançlara kadar tüm yaşamı etkisi altına alır ve kültürel

⁶⁰**Kış Hazırlıkları**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81044/kis-hazirliklari.html>, Erişim Tarihi:30.11.2022.

yapının doğrudan belirleyicisi olur. Anadolu'nun kırsal kesimlerinde geçim kaynağının büyük bir bölümünü hayvancılık ve tarım kapsar.⁶¹

Sezai Karakoç “Doğum” şiirinde develeri kentlerden kentlere ulaşan hazine olarak görür. Deve göç ve ticaret taşımacılığında en önemli taşıma hayvanıdır. Kervan yollarında han-kervansaray dinlenme yerleri vardır. Deve kervanları buralarda konaklamıştır. Türk kültüründe ticari önemini kaybetmiştir.

“Hurmalar sallanarak o yana bu yana

Alkış tutsunlar bu doğacak olana

Kervanlarda güvenlik söylentisi gibidir o

Develerin bile bellediği ince bir şiir gibi

Uzaklarda ne tatlı yürüyen dikenlerdir

Develer kentlerden kentlere ulaşan hazinelerdir” (GD, 532)

3.8. HALK BOTANIĞI

Ülkemizde iklim farklılığından dolayı çeşitli bitkiler bulunur. Doğada yer alan bitkiler ekosistemin ayrılmaz bir parçasıdır. “Biyoloji disiplinde “etnobotanik” terimiyle karşılanan ancak folklorlarda “halk botaniği” olarak adlandırılan kavram yerel halkın çevresindeki bitki türlerinden yararlanma bilgisi ve biçimlerinin incelenmesini içermektedir.”⁶² Bitkilerin günlük hayatın pek çok farklı alanında işlevleri vardır. Bazen insanların temel ihtiyaçlarında bazen halk hekimliğinde kullanılmıştır. Bütün bitkiler halk botaniğinin araştırma kapsamı içine girmektedir. Türk halkı bitkilerle uğraşmayı seven bir millet olduğu için halk botaniği toplumda önemli bir yere sahiptir.

3.8.1. İncir

İncir cennet meyvesi olarak nitelendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bir surenin adıdır. İnsan sağlığına çok fazla yararı bulunmaktadır. Anadolu'da çok eskiden beri yetiştirildiği bilinmektedir. Karakoç “Monna Rosa” adlı şiirinde öncelikle incir kuşuna yer vermiştir. İncir kuşları hayatlarını sürdürebilmek için sürekli göç ederler. İncir

⁶¹ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 222.

⁶² Mehmet Ali Yolcu, “Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, 2018, s. 66.

kuşlarının, incir ağaçlarına konduğunu belirterek dolaylı yoldan incir meyvesine değinmiştir.

“Akşamları gelir incir kuşları,

Konarlar bahçemin incirlerine;

Kiminin rengi ak, kiminin sarı.

Ah, beni vursalar bir kuş yerine!

Akşamları gelir incir kuşları” (GD, 15)

Sezai Karakoç, inciri Hızır ile Kırık Saat adlı şiirinde Nuh Tufanı'nın Armağanı olarak görmektedir.

“Bal aktı incirlerden

Yağ aktı zeytinlerden

Yeni bir ülke buldu narlarda

Türlü hastalığın bakıcısı arılar

En küçük minicik bir zikirdir karıncalar

Kızgın taşlar üstünde

Dizilirler bir teşbih gibi

Evrensel bir teşbihtir

Nuh Tufanı'nın armağanı” (GD, 272)

3.8.2. Elma

Ülkemizin her bölgesinde yetişen bir meyvedir. Türk kültürünün adet ve inanışlarında çok fazla kullanılmıştır. Halk hekimliğinde çeşitli tedavilerde de elmaya yer verilmiştir. Karakoç elmayı “Monna Rosa” şiirinde dünyevi hayatın başlangıç simgesi olarak görmüştür.

“Zeytin ağacının karanlığındadır

Elindeki elma ile başlayan

Bir yakut yüzükte aydınlanan sır,

Sıcak ve minnacık yüzündeki kan,
Zeytin ağacının karanlığındadır.” (GD, 14)

“Hızırla Kırk Saat” şiirinde elma metaforunu ele alırken Karakoç, Hz. Adem ve Hz. Havva’nın yasak olan meyveyi yemesi ve yeryüzündeki ilk günahın izine telmihte bulunmuştur. Al kadınlarının elmasını yiyerek bıraktığı iz ile ilişkilendirmiştir.

“Bir beni anan doğuran kadınlar kaldı
Çocuklarını kaçırmamın diye al kadınları

Elmalarını ısırdım öfkeyle

Rüzgarına bir çıban tohumu ekdim
Böylece iz bıraktım
Benim mirasıma yeryüzünde” (GD, 178)

3.8.3. Hurma

Mezopotamya ve Arap yarımadasında bulunan ülkelerin kültürleri içinde önemli bir yere sahiptir. Hurmanın Türk ritüelleri içinde de ayrı bir payı vardır. Mucizevi bir bitki olarak görülmüştür. Peygamber Efendimiz de hadislerinde hurmadan sıkça bahsetmiştir. Hz. Meryem’in Hz İsa’yı doğurmasındaki hikmetin ana kaynağı hurmadır. Sezai Karakoç “Hızırla Kırk Saat” adlı şiirinde Hz. Meryem’in hurma ağacı altında Hz İsa’yı dünyaya getirmesine değinmiştir.

“Kadın sana fısıldayacaklar muştı sana
Tutunacaksın doğurmamış bir anne gibi hurma ağacına
Çölün içinden yükselen bal ve çekirge karışımı
Deve duyarlığıyla yüklü serapsız heyemolalarla
Ey kadın sana fısıldayacaklar muştı sana” (GD, 195)

“Leyla İle Mecnun” şiirinde Hz İsa’nın doğumuna gönderme yaparak hurmanın mucizesini dizelerine taşımıştır.

“Hurmalar sallanarak o yana bu yana

Alkış tutsunlar bu doğacak olana

Kervanlarda güvenlik söylentisi gibidir o

Develerin bile bellediği ince bir şiir gibi

Uzaklarda ne tatlı yürüyen dikenlerdir” (GD, 532)

3.8.4. Zeytin

Kur’an-ı Kerim’de incirle birlikte yemin edilen bitkilerden biridir. Anadolu kültürünün her alanında zeytin hem besin kaynağı olarak hem de ticaret ve dini gelenek, törenlerde yerini almıştır. Hz. Nuh döneminin önemli simgelerinden biridir. Nuh peygamber tufan olduğu zaman suların çekilip çekilmediğini anlamak için güvercin göndermiştir. Güvercinin gagasında zeytin yaprağı ile geri dönmesi tufanın bittiğine işaret eder. Hz Nuh, Allah’ın yeniden yeryüzünde çoğalmaları için izin verdiğini anlamıştır. Zeytin yeniden çoğalmanın sembolü haline gelmiştir. Sezai Karakoç “Taha’nın Kitabı” adlı şiirde de yeniden dirilişe değinmiştir.

“Elini uzattı sofraya

Elini uzattı zeytine ve nara

Elini uzattı yeni aya

Hamd olsun dedi hamd olsun

Yeniden oldum hamd olsun

Bu dağdır hamd olsun

Bu yaz bu insan hamd olsun

Bizi yaratana

Sonra öldürüp

Yeniden yaratana

Sonra tekrar öldürecek olana” (GD, 360)

3.8.5. Nar

Nar meyvesinin arka planında doğum, çoğalma ve büyüme yer almaktadır. Bolluk ve bereketin sembolü olmuştur. Nar, farklı kültürlerin mitolojilerinde de bulunur. Sezai Karakoç “Sesler” şiirinde Yunan mitolojisine göndermede bulunmuştur. Yunan

tanrıçaları olan Afrodite ve Hera nar dallarından yapraklı bir taç takarlar. Bu şiirde Batıyı temsil eden nar tacının tanelerinin yenmesi, batıyı olduğu gibi kabul etmemesinin dolaylı göstergesi olmuştur. “Nar ateşi” ise kızıl elma ülküsünü simgeler. Türk mitolojisinde kızıl elma ve nar güneş gibi sembol edilmiş ve güneşin doğup aydınlattığı her yer Türk’ün yurdu olarak hayal edilmiştir. Karakoç’un nar ateşini sevdik dizesi kızıl elma ülküsüne işaretir.

“Barbar kıvrıcık saçlarına

Narlar nardan taçlar takardı

Koparır koparır narları yerdik

Çubuklarımızı vişneyle tazelerdik

Yalnız nar ateşini ve vişne alevini severdik

Düğün düğün kızların koşup katıldığı

Düğün düğün son kızlardan bir kokteyl” (GD, 138)

3.8.6. Dut

Eski Türklerden günümüze kadar dut ağacının önemi devam etmektedir. İpek böceği ve ipek yetiştirilmesi bakımından da ticaret için ayrı bir yeri vardır. Karakoç “Gül Muştusu” şiirinde ülkemizde çok fazla yetişen dutun tepelerden döküldüğüne değinmiştir.

“Kar ve geyik karışarak

Eridiler aşı boyalı toprakla birlikte

Dicle büyüsün diye

Dicle’nin ovaya dönük gözleri

İrileşsin diye

Dutlar döküldüler tepelerden” (GD, 376)

3.8.7. Asma Yaprağı

Asma yaprağı, mitoloji etrafında birçok efsaneye konu olmuştur. Değerli bir bitki olduğuna dair bir inanış vardır. Yunan medeniyetinde kutsallık derecesinde önem

verilmiştir. Karakoç, “Hızır ile Kırk Saat” şiirinde Batı’nın simgesi haline gelen asma yaprağını dizesine taşımıştır.

“Ey en yumuşak isimli kardeşim

Güvercini doğuya mı uçuracağız ilkin

Doğu o yer senin ana oğul memleketin

Asma yapraklarını mı özledin

İçindeki sesler mi ürkütüyor seni kemiklerin” (GD, 198)

3.8.8. Gül

Gül, peygamberimizin sembolü haline geldiği için İslam dünyasında ayrı bir yeri vardır. Sevginin, güzelliğin, aşkın simgesidir. Karakoç, “Körfez” şiirinde, gülü Peygamber efendimiz olarak görmüştür. İslami çerçevedeki inanışlarına göre gül kokusunu Peygamberimizin terinden almıştır. Bu yüzden büyüleyici bir kokusu vardır.

“Annemin bana öğrettiği ilk kelime

Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde

Annem bana gülü şöyle öğretti

Gül, O’nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi” (GD, 97)

Sezai Karakoç, “Gül Muştusu” adlı şiirinde gül simgesi etrafında diriliş düşüncesine de yer vermiştir.

“**Gül** uygarlığı

Gül şarabının uygarlığı

Gül kokusundan mest olup

Ölüyken dirilenler şimdi

Ağacağz kente şimdi” (GD, 386)

3.8.9. Zambak

Zambak çiçeği saflığın ve sevginin sembolüdür. Hristiyanlık inancında zambak çiçeği Meryem çiçeği olarak da geçmektedir. İffet ve erdemliliği de çağrıştırır. Karakoç

“Monna Rosa” şiirinde zambak çiçeğinin açmasını yeniden doğuş, varoluş ile ilişkilendirmiştir.

“Zambaklar en ıssız yerlerde açar,

Ve vardır her vahşi çiçekte gurur.

Bir mumun ardında bekleyen rüzgar,

Işıksız ruhumu sallar da durur,

Zambaklar en ıssız yerlerde açar.” (GD, 14)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR

4.1. BAYRAMLAR

Bayram geleneğinin şekillenmesinde ve kurallarının belirlenmesinde gelenek belirleyici bir faktördür. Bayramın başlıca özelliği, topluluğun bütünü için düzenlenmiş olması ve yılın belirli bir gününde kutlanmasıdır.⁶³ “Bayramlar, kökenlerini grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir.”⁶⁴ Bayramlar bizim toplumumuzda önemli bir yere sahiptir. Ortak duyguların paylaşıldığı ve birlik beraberliğin sağlandığı günlerdir. Ulusal kimliğin oluşmasında da etkin bir rolü vardır. Ahlaki ve geleneksel değerleri yansıtmaları bayramları bir gelenek haline dönüştürmüştür. Genç nesillere kültür aktarımı yapmasından dolayı da günümüze kadar değerlerini korumayı başarmıştır.

4.1.1. Dini Bayramlar

Dini bayramlar yeryüzünde yaşayan farklı dinlere mensup toplulukların belli bir tarihte, sevinç gösterileriyle kutladığı kutsal günlerdir. İslâm dininde Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı olmak üzere iki büyük dini bayram vardır. Dini bayramların günleri kameri takvime göre hesaplandığından dolayı her yıl dönümünde güneş takviminin aynı günlerine rastlanmaz. Yılda bir gün gerilediği görülmektedir. Uzun bir zaman diliminde bayramların mevsimleri de değiştiğinden ötürü her mevsime bayramlar denk gelmiştir. Ramazan ve Kurban bayramlarının ortak özelliği insanların bir araya toplanması ve güzel vakit geçirmesine vesile olmasıdır. Gençler yaşlıların ellerini öper ve küçük çocuklara hediyeler vermek bir gelenek haline dönüşmüştür.⁶⁵

Anadolu’da dini bayramların bir hazırlık süreci vardır. Evlerde bayram temizliği yapılır. Özellikle küçük çocuklara yeni kıyafetler alınır. Bugüne özel yemekler ve tatlılar hazırlanır. Arife gününde hamama gidilir veya evde yıkanılır, temizlenilir. Bazı yörelerde buna “bayram suyuna girmek”, “arife suyuyla yıkanmak” denir. Bu suyla yıkanmanın bereket ve sağlık getireceğine inanılır. Sezai Karakoç da şiirlerinde

⁶³ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 204.

⁶⁴ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 224.

⁶⁵ Artun, **a.g.e.**, s. 228.

Ramazan ve Kurban bayramlarına yer vermiştir. Bayramlarda yapılan geleneklere değinmiştir.

4.1.1.1. Kurban Bayramı

Kurban bayramı Türkiye'de eğlenceler yönünden Ramazan bayramına oranla daha sakin geçmektedir. “İbrahim Peygamberin oğlunu, Tanrıya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Tanrının emriyle oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinine geçmiştir. Ramazan Bayramı'nın kutlandığı şevval ile Kurban Bayramının kutlandığı zilhicce arasındaki zilkadeyi, halk, aralık adıyla adlandırır; bu ayda evlenme halk inanişinde uğurlu sayılmaz. Kurban Bayramı'nın birinci günü, Mekke'de Mina denilen yerde hacıların kurban kestikleri gündür.”⁶⁶

İslam dini çerçevesinde kurban kesiminde uygulanan bazı gelenekler vardır. Kurban Bayramı hazırlıkları günler öncesinden başlar. Çeşitli yemekler yapılır o güne özel tatlılar hazırlanır. Çocuklara para ya da ufak hediyeler verilir. Kurban Bayramında mezarlık ziyaretleri, bayramlaşmalar yapılır. Evlerde eğlenceler düzenlenir ve herkes bir araya toplanır.⁶⁷

Sezai Karakoç “Hızır'la Kırk Saat” şiirinde Kurban Bayramı sabahı ortalık aydınlanmadan herkesin uyandığına değinir. Bayramın getirdiği o huzurlu manzarayı şiirde tasvir eder. Karakoç için kurban bir semboldür. Kurban etini diğer etlerden farklı görür. Her gün bir hayvanın kesildiğini insanın buna kayıtsız kaldığını belirtir. O kutsal gün ise insanın hayvanların çektiği acıyı duyumsayıp kayıtsızlığından sıyrıldığını ifade eder. Kurban Bayramı'nın kendisinde uyandırdığı derinliği ve yüceliği şiirlerine yansıtır.

“Kurban bayramında ortalık ışımadan uyanılır lambalar yakılır

Koyunlar üstüne bir ışık düşer dağ ışığından önce

Kurban bıçak sesini duyar horoz sesinden önce

Saatlarını çabuk tüket ey ulu gece

Kurban bayramıdır en derin bayram bence” (GD, 205)

⁶⁶ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 230.

⁶⁷ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 207.

4.1.1.2. Ramazan Bayramı

Şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bayramdır. Ramazan bayramı bir aylık bir oruç tutma döneminin sonunda kutlanır. Bu döneme çeşitli gelenekler de eşlik etmiştir. Ramazan süresince aileler birbirlerini akşam yemeğine davet eder. Bu yemeklerde ramazana özgü yiyecekler, tatlılar ve zengin sofralar hazırlanır. Ramazan bayramında uygulanan geleneklerin birçoğu Anadolu'nun genelinde uygulanmaktadır. Dostlar, akrabalar, birbirlerini ziyaret ederler. Misafirlere şeker çikolata ikram edildiğinden dolayı bu bayrama “Şeker Bayramı” adı da verilmektedir.⁶⁸

Ramazan davulu ve manileri de ramazanla bütünleşmiştir. Davulcu maniler eşliğinde sahura kaldırmak için mahalleyi dolaşır ve en son gün bahşiş toplamak için evleri gezer. Ramazan Bayramı kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve bayram halkın geleneklerinde canlılığını korumaktadır.

Sezai Karakoç “Hızır’la Kırk Saat” şiirinde ramazanın simgesi olan orucu güz orucu olarak nitelendirmiş ve ramazan geleneklerini şiire yansıtmıştır. Ramazan geleneklerinden olan davul ile süslenen sahur sofralarının ve iftar sofralarının önemine değinmiştir. Oruç, Karakoç için ayrı bir değer taşır ve onu peygamberimizin mucizesi olarak görmüştür. Gerçek dirilişin parçası ve insanın daha güçlü, dayanıklı olması için bir sınav olarak nitelendirmiştir. Karakoç, oruç ile insanın tabiatı ve yıldızı, güneşi, zamanı, mekanı daha iyi hissettiğini savunur. Şaire göre insan oruç tuttuğu zaman geçmişini, hatalarını daha iyi görür ve ruhunu analiz etmeyi başarır. Her ramazanın ayrı bir havası ve biçimi olduğunu düşünür. Orucu, insanın her yıl bir ay katıldığı ruh şölenine benzetir.

“En çok da çocuklukta o güz oruçlarının

İftar durumlarında sandın böyle bir sofraya

Doğudan gelen davullarla sahurda

Bir sofrayı böyle bir sofraya sandın

Evin saati gösterdi hep böyle bir sofrayı

İkinci Kur’an’ından sonraki sofralara

⁶⁸ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 207.

Kattı zamanından bir zaman belki” (GD, 227)

4.1.1.3. Kandil Geceleri

Kandil günümüzde bayram olarak kutlanmamaktadır. Geleneklere bağlı ailelerde, kandil çöreği yeme, “kandiliniz kutlu olsun” diyerek el öpme görenekleri canlılığını korumaktadır.⁶⁹

Sezai Karakoç kandili, ruhun manevi diriliş gecesi olarak görmüştür. Ruhun kirlerinden temizlendiğini düşünür ve bu yüzden bu güne ayrı önem vermiştir.

“Yaklaşırlarsa yanacakları

Uzaklaşırlarsa donacakları

Bir ins ve cins kıyameti

Suların gecede parlayış saati

İstiridyelerin açılış vakti

Genç kadınlarda süt artma mevsimi

Yaklaştırır kıyameti

Uzaklaştırır kıyameti

Bu gece

Miraç gecesi” (GD, 98)

4.2. TÖRENLER

4.2.1. DİNİ MİLLİ KÖKENLİ TÖRENLER

4.2.1.1. Asker Uğurlama Törenleri

Askerlik kutsal bir görev olarak toplumumuzda kabul edilmiştir. Asker olmak onurlu ve erdemli bir insan olmayla özdeşleştirilir. Kırsal kesimde askerliğini yapmayan kişiler toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. Gelenekte bu kadar önem verilen bu görevin başlangıcında ve bitişinde diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi çeşitli törenler yapılmaktadır. Uğurlama ve karşılama törenleri yöreden yöreye farklılıklar göstermektedir.

⁶⁹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 120.

Askerlik çağına gelmiş delikanlının askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü törenler ile karşılanması bir gelenektir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da bir adetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur.”⁷⁰

Sezai Karakoç “Gül Muştusu” şiirinde asker uğurlama ve asker karşılama törenlerine doğrudan değinmese de erkeklerin kahvelerde oturup sohbet ederken askerden yeni gelenlerden ve askere gidenlerden bahsettiğine değinmiştir.

“Ve erkekler inerken çarşılara

Doğudan ve Batıdan gelen haberlere

Katır eşek at ve deve sırtlarında

Taşınan dünya ve ahiret azınlıklarına

Ölçmek biçmek ve tartmak için

Ve büyük kahvelerin aynalarında

Boy göstermek için sert marşına kentin

Çay içerler gül suyu damlatılmış

Ölenleri ve evlenenleri

Ve askerden gidenleri

Ve askerden dönenleri

Ve okuyanları konuşurlar” (GD, 393)

4.2.1.2. Sünnet Törenleri

Geleneksel törenlerin içinde çocuk ile ilgili en önemli adet sünnettir. Sünnet töreni ile ilgili belli kalıplaşmış kurallar yoktur. Çocuklar, genellikle okul öncesinde veya ilkokul yıllarında ergenlik çağına girmeden önce sünnet edilmektedir. Dinsel ve töresel işlemler arasında en sert ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Toplum sünnet törenlerine çok önem verdiği için dolayı törenler şenlik havasında geçer. Akraba ve

⁷⁰ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 235.

komşular sünnete katılarak sünnet olan çocuğa takı takarlar. Bu arada tören sahipleri de misafirlere çeşitli ikramlar sunar.⁷¹

Son zamanlarda bazı aileler çocuğun acı çekmemesi için çocuk doğar doğmaz hastanede sünnet ettirir. İlerleyen zamanlarda ise kendi kararlarına göre çocuklarına yine sünnet törenini yapabilirler.

Sünnet töreninde önemi büyük olan başka bir husus ise kirveliktir. Kirvelik, birbirine ekonomik ve sosyal olarak yakın olan iki ailenin, ailelerden birinin sünnet töreni masraflarını karşılmasıyla oluşan bir sanal akrabalık kurumu olarak nitelendirilmektedir. Kirve, sünnet töreni boyunca çocuğun yanında bulunur, ona yardım eder ve törenin maddi giderlerine katkıda bulunmaya çalışır. Kirvelik, bölgelere göre “kirve”, ” kivrâ”, “ kivre “isimleriyle de tanımlanır. Kirvelik, daha çok Doğu, Güney, Güneydoğu Anadolu illerimizde yaygın faaliyet gösteren gelenektir. Kirve, çocuğun hayatının her alanında yanında olur ve önemli işinde bir baba gibi ilgi göstermektedir.⁷²

Sezai Karakoç “Taha’nın kavis üzerine sayıklanması” şiirinde kirvenin rolünü dizelerine yansıtmıştır. Şairimizin yaşadığı bölgede de bu gelenek büyük bir öneme sahiptir.

“Ben sünnet olurken

Göstermişti kirvelerim

Horozlarla birlik havadan geçen

Böyle bir eleğimsağma yayı” (GD, 300)

4.2.1.3. Ayin-i Şerif

Kültürel mirasımızın en mühim parçalarından biri Mevlevi mukabelesi ya da Ayin-i Şerif olarak da isimlendirilen Sema ayinidir. Mevlevi ayinin belli bir adab ve erkana göre yapılması Pir Adil Çelebi dönemine denk gelmektedir. Mukabele-i şerif adıyla da anılan Mevlevi ayini haftada bir defa İstanbul dışındaki dergahlarda cuma namazından sonra yapılmaktadır. İstanbul mevlevihanelerinde ise haftanın belirli

⁷¹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 175.

⁷² Örnek Sedat Veyis, **Türk Halk Bilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977, s. 181.

günlerinde öğle veya yatsı namazında yapılması uygun görülür. İhya geceleri adı verilen kandil ve bayram geceleriyle hilafet merasimlerinde de ayin icra edilirdi⁷³. 2008 yılında UNESCO tarafından “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi’ne alınmıştır.

Sezai Karakoç “Doğum” şiirinde ayin-i şerif törenine ve gönlünde ayine-i şerif töreninden bir müzik olduğuna değinmiştir.

“Ondan bir ses bir nağme

O Yağmurdan bir damla

O Rüzgarlardan bir soluk

Bir tan belirtisi

Görünsün ufuklarda

Bu bir kum tanesidir O Denizden, O Sahilden

Bir ışın O Güneş çubuğundan

Bir çentik Allah Yolunda Atacak Damarda

Bir damla kan, akan Şehit Göğsünden

Gönlünde bir müzik ayin-i şeriflerden

Ruhunda bir ahenk cami kubbelerinden

Göğsünde bir alamet minarelerden” (GD, 532)

4.2.1.4. Mevlid Törenleri

Mevlid dini-toplumsal olarak kutsal ve önemli kabul edilen günlerde Hz. Muhammed’in hayatını anlatan şiirlerin okunduğu önemli törenlerdir. Kur’an tilavetinin yapıldığı, ilahilerin söylendiği ve halka yemeklerin, tatlıların, şerbetlerin dağıtıldığı merasimlerdir. Kültürümüzde de yöreden yöreye farklılıklar gösterebilmektedir. Kültürün sahasına giren hemen her şey bu yönde bir değişiklik yaşamaktadır. Mevlidlerin içinde en çok rağbet gören ve beğeni toplayan Süleyman Çelebi’nin

⁷³Nuri Özcan, **Mevlevi Ayini**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mevlevi-ayini>, (Erişim Tarihi:30.11.2022).

Vesiletü'n-Necati olmuştur. Bugün İslam ülkelerinin bir çoğunda Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necati ile mevlid törenleri adeta ayinleşmiş gibidir.⁷⁴

Sezai Karakoç'un memleketi Diyarbakır'ın ilk mevlid merasimlerinin yapıldığı bölgelere yakın olması sebebiyle, mevlid geleneği açısından zengin folklorik özelliklere sahiptir. Karakoç "Taha'nın Dirilişi" şiirinde ki Taha, Kur'an-ı Kerim'in 20.suresidir. Hz Ömer bu sure vesilesiyle değişim yaşamış ve Müslüman olmuştur. Karakoç için "Taha" ismi bir değişimin sembolü olmuştur. Taha'nın dirilişi aslında insanın dirilişidir. Taha'nın nelerle, kimlerle ve nasıl dirildiğini anlatırken meleklerde bir mevlid korusu olduğuna değinmiştir.

"Taha'nın dökülmüş özünü pul pul toplayarak

Silkerek saçlarının içindeki ölü toprağını

Üstüne yüreğindeki fosfordan serpererek

Ayrılmış kemiklerini

Birinci yaradılış dizisine getirerek

Ve durmadan gülererek durmadan gülererek

Melekler de bir mevlüt korusu

Bir ilahi çağlayanı

Hızır diriltti Taha'yı" (GD, 357)

4.3. MEVSİMLİK TÖRENLER

4.3.1. Hıdrellez

Hıdrellez, bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlarımızdan biridir. Türk kültürü içinde canlılığını korumuştur. Türk milletinin topluca katıldığı, kutladığı birtakım töreleri yerine getirdiği bir bahar bayramıdır. Ruz-ı Hızır (Hızır günü) olarak adlandırılan hıdrellez günü, Hızır ve İlyas Peygamber'in yeryüzünde buluştukları gün olması nedeniyle kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında hıdrellez şeklini almıştır. Oluşan çeşitli efsanelerle Hıdrellez adı sembolleşmiştir. İlyas peygamber Hıdrellez isminde yaşatılmasına rağmen şahsiyeti tamamıyla silinmiş ve

⁷⁴ Semra Alyılmaz, "Mevlit ve Türk Edebiyatında Mevlit Türü", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 13, s. 198.

Hızır motifi daha çok ön plana çıkarılmıştır.⁷⁵ Hızır, yaygın bir inanışa göre, hayat suyu (ab-ı hayat) içerek ölmezliğe ulaşmıştır. Baharda insanlar arasında dolaşarak zor durumda kalanlara yardım etmiştir. Hıdrellez, ülkemizde sevinçli bir şekilde kutlanır. İnsanlar Hıdrellez gününden önce evlerinin her yerini temizlemektedir. Çünkü temiz olmayan evlere Hızır'ın uğramayacağı inanışı yaygındır. Anadolu'nun bazı yerlerinde yapılan duaların kabul olması için sadaka verme, oruç tutma ve kurban kesme âdeti de bulunmaktadır. Baharın gelişi ve doğanın canlanması insanlar tarafından bayramlarla kutlanması gereken bir durum olarak algılanmıştır. Böylece Hıdrellez evrensel bir nitelik kazanmıştır.⁷⁶

Sezai Karakoç “Hızır’la Kırk Saat” şiirinde halkın Hızır’la ilgili inanışlara yer vermiştir. Hıdrellez pikniklerinde Hızır’ın rolüne değinmiştir.

“Benim ben ben Hızır

Çankıranım ben

Hamam soğutan

Görklü bakışlara gece aralayan

Yumurtada bekleyen

Kafataslarını koruyan

Bahçelerde

Hıdrellez pikniklerinde

Ateş avcısı bilge develerin

Öfkesini gün batımlarına taşıyan” (GD, 194)

⁷⁵ Ahmet Yaşar Ocak, “**Hıdrellez**”, **İslâm Ansiklopedisi**, c.17, İstanbul: DV Yayınları, 1988, s. 313.

⁷⁶ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 251.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İNANÇLAR

İnsanoğlu yüzyıllardan beri çok şeye inanma ihtiyacı duymuştur ve inandığı şeyin mantık çerçevesinde olmasını önemsememiştir. “Halk inancı, kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır. İnsanoğlu için inanmanın mantığı değil, inanmanın verdiği huzur hep ön planda tutulmuştur. Halk arasında yaygın olan toplumsal kabullenmeler, benimsemeler, adet gelenek olarak varlığını sürdüren bir takım folklorik uygulama ve pratikler halk inançları şeklinde adlandırılmaktadır.”⁷⁷

5.1. FORMÜLİSTİK SAYILAR

5.1.1. Üç Sayısı

Eski Türk efsanelerinde üç sayısı çeşitli motiflerde tespit edilmiştir. Üç sayısının mitolojide de ayrı bir yeri vardır. Türklerin bakış açısına göre insan evrenin üç önemli varlığından biri olarak kabul edilir. Türk mitolojisinde de ilahlar, Yağız, Gök Tanrı ve Yer Sular yer olmak üzere üçe ayrılır. Dede Korkut Hikâyeleri’nde de üç sayısının 43 defa yer aldığı görülmüştür. Halk edebiyatı aşıklık geleneğinde de üç sayısı çok kullanılmıştır. Sezai Karakoç ise “Hızır”la Kırk Saat” adlı şiirinde Hz. Meryem’in “üç gün” oruçla borçlandırıldığına değinmektedir.

“Yankı yapan kutlu kadın muştı sana

Bir meleğin bir sözünden gebe kalan kutlu kadın

Ayrılığın şiddetinden gebe kaldın

Aydınlığın artışından oldu İsa

Artık çıkabilirsin temmuz öğlesine ama

Üç gün yüce bir oruca borçlandırıldın” (GD, 196)

⁷⁷ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 271.

5.1.2. Yedi Sayısı

Yedi sayısı Orta Asya'daki Türk boylarından günümüze kadar Türk halk inançları ile günlük yaşamlarında en çok sözü edilen sayılardan biridir. Anadolu'da ve bütün Türk boylarında kutsal sayılmaktadır. Kuranı Kerim de yedi harf üzerine inmiştir. Hac'da Kabe yedi kere tavaf edilir. Yedi sayısının daha birçok hikmeti tespit edilmiştir. Karakoç "Şahdamar" şiirinde yedi sayısının kutsallığını yedi kilit ifadesiyle süslemiş ve şiirine yansıtmıştır.

"Toprağı zindana koyduk biz

Üzerine yedi kilit vurduk biz" (GD, 42)

5.1.3. Dokuz Sayısı

Türklerde kutsal kabul edilen sayılardan biri de dokuzdur. Dokuz sayısını geleneksel kültürümüzün her safhasında görmek mümkündür. Altay Yaratılış Destanı'na göre Tanrı yerden "dokuz dallı" bir ağaç dikerek her dalın altında bir insan yaratmıştır. Bunlar dokuz insan cinsinin atalarını meydana getirmiştir. Bu dokuz insana "Dokuz Dedeler" denmektedir. Manas ve Ergenekon Destanı'nda da dokuz sayısının kutsallığına yer verilmiştir.⁷⁸ Sezai Karakoç "Alınyazısı Saati" şiirinde Müslümanların kurtuluşunu dokuz şehir ile simgeleyerek dokuz sayısının kutsallığına değinmiştir.

"Dokuz şehir kurtulsun,

Kurtulacaktır Müslümanlar

İnsanlık kurtulacaktır,

Diriliş fikri gitmelidir bu dokuz şehre akırmak gibi

Cennetten çağlayan

Işıklarla yıkanan" (GD, 675)

5.1.4. Kırk Sayısı

Tarihin her döneminde Türkler "kırk" sayısının kutsallığına inanmışlardır. İslamiyet'te de Kuran'dan bu yana önemli bir yer edindiği görülmektedir. Türk destanlarında kırk sayısının çoğu yerde geçtiği belirlenmiştir. Oğuz, kırk günde

⁷⁸ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 308.

yürümüştür. Manas Destanı'nda ise kırk sayısı 127 yerde kırk yiğit, kırk savaşçı, kırklar, kırk cura, kırk gelin, kırk alp, kırk güzel, kırk kulaç şeklinde görülmektedir. Hz Ali'nin başkanlığını yaptığı meclise de "Kırklar Meclisi" adı verilmiştir. Karakoç "Gül Muştusu" şiirinde "kırk yıl" ifadesiyle kırk sayısının önemini belirtmiştir.

"İğde kokularında üzüm asmalarında güllerde

Zengindir güleriyle bu ülke her şeyden önce

Kırk yıl öteye gitseler de

Bu yerliler

Gül açar gül kapanır boyuna gönüllerinde

Yaşlısıyla genciyle

Gül taşırlar dünyanın bütün ülkelerine" (GD, 374)

5.2. NAZAR

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Nazardan korunmak için ilk olarak kem gözlerden kaçınma eylemine geçilmesi gerektiği önerilir. İnsanoğlu kaza, hastalık, ölüm ya da herhangi olumsuz bir etki yarattığına inandığı nazardan korunmak için çeşitli yöntemlere başvurmuştur. Bununla ilgili olarak halkımız tarafından da nazara karşı koymak için koruyucu özelliği bulunan çeşitli nazarlıkların yanı sıra iyileştirici, tedavi edici birtakım büyüsel işlemler mevcuttur. Nazar, halk arasında göz değme, göze gelme, nazara gelme, nazara uğrama olarak tanımlanmıştır.⁷⁹ Sezai Karakoç "Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine" şiirinde nazarın yakıp yıkan gücüne değinmektedir.

"Ülkedeki kuşlardan ne haber vardır

Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır.

Aşk celladından ne çıkar madem ki yar vardır

Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır

⁷⁹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 287.

Hep suç bende değil beni yakıp yıkan bir nazar vardır.” (GD, 433)

5.3. FAL

Fal geleneği geçmişten günümüze değişen şekil ve uygulamalarla devam etmektedir. “Kutadgu Bilig’de iyi talih, baht, uğur kavramlarını ifade etmek için fal kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Özel teknikleri, gereçleri ve uzmanları olan yorumlama bilgisi olarak nitelendirilir”⁸⁰ Sezai Karakoç “Hızır”la Kırk Saat” şiirinde kadınlar arasında gizlice baktırılan ve çingeneler tarafından kalburlarda bakılan fal çeşidi yer almaktadır. Karakoç, toplumda falın hoş karşılanmaması sebebiyle fal uygulamalarının gizli tutulduğunu da şiirine yansıtmaktadır.

“Annenin huzursuz hazırlığını

Deniz kıyısında duruyormuşçasına

Bakan çocukların

Kalb çarpıntısını

Son içilen sabah kahvesine

İlişen sorgulu at gözlerini

Kadınlarca

Gizlice baktırılan

Kalburlarda düzenlenen

Çingene fallarını” (GD, 245)

5.4. YAĞMUR DUASI

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı adetler çok eski zamanlara dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanda olacağına dair bir bilgi yoktur. “Yağmur duasının amacı, yağması geciken yağmurların yağmasını sağlayarak kıtlığı ve kuraklığı önlemektir. Yağmur dualarının kökeninde kutsallık yatar. Günümüzde yağmur yağdırma törenlerine İslamiyet öncesi Orta Asya kültüründen de var olan Anadolu’da İslami renge bürünmüş bir adet diyebiliriz.”⁸¹ Sezai Karakoç “Yağmur Duası” şiirinde

⁸⁰ Boratav, a.g.e., s. 101.

⁸¹ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005, s. 304.

bulutların yarılması ve havanın açması için yağmur duasına çıkılması gerektiğine değinmektedir.

“Yağmur duasına çıksaydık dostlar,

Bulutlar yarılr, hava açardı

Şimdi ne ihtimal, ne de imkân var.

Göge hükmetmekten kolay ne vardı,

Yağmur duasına çıksaydık dostlar!” (GD, 12)

5.5. RENKLER

5.5.1. Ak

Ak rengi, Türk mitolojisi ve kültüründe en yaygın olarak yer bulan bir renktir. Dünya genelinde çeşitli mitoloji ve kültürlerden doğan en genel anlamları, aydınlık, ışık, güneş, hava, saflık, temizlik, iffet, masumiyet, kutsallık ruhsal yetkinliktir. Ak rengin bu yüce ve olumlu anlamlarından dolayı ak soylu olmak ve ruhun soyluluğunu bu renk aracılığıyla ifade edilmiştir⁸². Bu renk adalet ve güçlülüğü de simgeler. Ak rengi, Türk kültüründe de olumlu çağrışımların gizli anahtarıdır. Sezai Karakoç şiirlerinde beyaz rengi olumlu anlamda dizelerine yansıtmıştır. Mısralarda bu rengi birden fazla kullandığı görülmüştür. “Monna Rosa” adlı şiirde beyaz renk ile siyah rengi aynı mısralarda kullanarak zıtlık kazandırmıştır. Beyaza yüklediği anlam güçlenmiştir.

“Monna Rosa, siyah güller, **ak güller**;

Gülce'nin gülleri ve **beyaz yatak**.

Kanadı kırık kuş merhamet ister;

Ah, senin yüzünden sana batacak,

Monna Rosa, siyah güller, **ak güller!”** (GD, 13)

Karakoç, “Sesler” şiirinde beyaza yüklediği olumlu anlamı olumsuz bir hale getirmiştir. Gecenin karanlığını beyaz renk ile anlatarak olumsuz bir çağrışım yapmıştır.

“Birbirinizi yitirirsiniz tabiatın sisinde

⁸² Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 190.

Biriniz Kafdağı'nda biriniz Çinseddi'nde

Deniz yüreğinizin telaşsızlığın aydınlığını emer de

Akşamın üstüne boşanır yanar **beyaz gecelerde**" (GD, 143)

5.5.2. Kara

Genel hatlarıyla bakıldığında bütün dünya mitolojilerinde ve simgeciliğinde kara rengin daha çok olumsuz anlamlar ifade etmek üzere kullanıldığını görmekteyiz. Ezeli karanlık, boşluk, ölüm karanlığı, tahribat, üzüntü, büyü, kötülük ile ilgili kavramlar birlikte kullanılmıştır.⁸³

Türk toplumunun büyük bir kesiminde siyah rengine olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Karakoç, "Şahdamar" şiirinde toplumda hoş karşılanmayan yılan kavramının verdiği olumsuz anlamı daha da güçlendirmek için kara rengi ile yılanı bir arada kullanmıştır.

"Güneşin yeni doğduğunu sana haber veriyorum

Yağmurun hafifliğini toprağın ağırlığını

Ve bütün varlığımla **kara yılan** seni çağırıyorum

Seni çağırıyorum parmaklarımdan süt içmeğe" (GD, 44)

Sezai Karakoç, "Körfez" adlı şiirinde ölümün derin soğukluğunu hissettirmek için siyah rengin pekiştirme derecesini artırarak simsiyah ifadesini kullanmıştır.

"Çocuk öldü mü güneş

Simsiyah görünür gözüne

Elinde bir ip nereye

Bilmez bağlayacağını anne" (GD, 91)

5.5.3. Kırmızı

Türklerde çeşitli dönemlerde al ve kırmızı renklerinin birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Al rengi, koyu turuncu rengi anımsatırken kırmızı renk ise parlak kırmızı rengi simgelemiştir. Tarihi süreç içerisinde kullanım alanları farklılaşmıştır. Kırmızı

⁸³ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 183.

renk Türk kültüründe kutsallığı sembol ettiği için ayrı bir yeri olmuştur. ⁸⁴ Karakoç “Şahdamar” şiirinde kırmızı rengi, kanın rengi ile ilişkilendirmiştir. Doğrudan kırmızı rengi kullanmasa da kan rengi ile çağrışım yapmıştır. Kırmızı renk bu mısradaki ölümü de anımsatır.

“Kan büyüyordu

İşin kötüsü görmüyor

Silah ıslandı atamıyorum

Çevrem kıpkırmızı oldu

Ellerim yapış yapış

Kelimelerimi duyuyor musun?

Dünyaya kan ismini veriniz” (GD, 76)

Şair, “Sesler” şiirinde kırmızı rengi hastalık ile bağdaştırmıştır. Ayrıca kırmızı, kiraz ve gül bitkilerinin de asıl rengidir.

“Günse eriyor yön yön Van Gogh’su bir kırmızılık

Kirazların ve güllerin tifoya kardeş çıkan rengi

Kokuları bile kıpkırmızı olan güllerin

Ve otomobilden inen sensin iki avucunda deniz” (GD, 141)

5.5.4. Sarı

Türkler sarı rengi, dünyanın merkezinin sembolü olarak kullanmıştır. “Çeşitli ülkelerin mitolojilerinde ve simgeçiliğinde sarı renk genel olarak güneşe ait bir simgedir. Bu olumlu unsura bağlı olarak da akıl, zihin, idrak, sezgi, iman gibi çeşitli kavramları ifade eder. Ancak eğer ışık ve altın sarısı dışındaki koyu sarı söz konusuysa o zaman olumsuz anlamlar ifade eder. Nitekim koyu sarı haset, hırs, tamah etmek, vefasızlık, hıyanet, imansızlık, vefasızlık gibi anlamları gösterir.”⁸⁵ Sezai Karakoç “Körfez” şiirinde zaman kavramını sarısı beyazına akmış benzetmesi ile kullanmıştır.

“Sen ırakta Samanyolu ırakta

⁸⁴ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 187.

⁸⁵ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 193.

Ve ay başka bir ay

Sarı beyazına akmış

Bulaşmış bir yumurta” (GD, 100)

Karakoç, “Gül Muştusu” şiirinde sarı rengi gülün rengi olarak temel anlamıyla kullanmıştır.

“Dicle’yle Fırat arasında

Bir eski şehir cennet titremesi

Sarı güller çevirmiş dört yanını

Yabancı bir şehir gibi” (GD, 373)

5.5.5. Yeşil

Yeşil renk, doğada en çok bulunan renktir. Mavi denilince daha çok gökyüzü akla geliyorken, yeşil deyince de genellikle ağaç ve orman akla gelmektedir. Mavi ve yeşil de birbirini bütünlediğinden Türk mitolojisi ve kültürüyle ilgili eski metinlerde zaman zaman bu iki renk birbiri yerine kullanılmıştır. İslamiyetten sonra Peygamberin sancaklarından birisinin renginin yeşil olması, tarikat ehli insanların çoğunlukla sarık ve cübbelerinde yeşilin tercih edilmesi bu rengin Türklerde her dönem önemli olduğunu göstermektedir.⁸⁶ Karakoç, “Hızırla Kırk Saat” adlı şiirinde Fırat nehrinin rengini nitelendirmek için benzin yeşili ifadesini kullanmıştır.

“Dicle’nin uçak yakıtı maviliğini

Fırat’ın benzin yeşilini

Nü’in kül rengi bulut stilini

Bengisu bir kokteyl mi

Kokteyl belki ama ne kokteyli” (GD, 188)

5.5.6. Mavi

Mavi renk, evrenin rengi olarak ifade edilir. Bu renk güven ve sorumluluğu temsil eder. “Doğu yönünün simgesi olan mavi, göğün de rengi olmasından dolayı çoğu kere

⁸⁶ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 194.

gök unsuruna işaret eden çeşitli öğelerin simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.”⁸⁷
Karakoç, “Şahdamar” şiirinde mavi rengine olumsuz bir anlam yüklemiştir.

“Bir soğuk, bir garip, bir mavi sızı

Alev alev sardı her tarafımı,

Artık iman bana muhacir kızı” (GD, 17)

“Sesler” şiirinde ise mavi renk ile gök arasında benzerlik kurulmuştur. Gök unsurunun sonsuzluğu mavi renk ile bağdaştırılmıştır.

“Her piknik gezintisinde yaptıkları gibi

Çiçek kuş arı ve mavi gökte güneş

Seninle donanırlar çocuk oyunlarında dağ düğünlerinde” (GD, 142)

5.6. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

5.6.1. Karabasan

Karabasanın uyku ile uyanıklık arasında insanın hareket etmesini, nefes almasını ve bağırmasını engellediğine inanılmaktadır. Karabasanın burnunun çok büyük ve topraktan olduğuna dair inanışlar vardır. Karabasanın genellikle yeni doğmuş çocukları ziyaret ettiği inancı da toplumumuzda yaygındır. Sezai Karakoç “Karabasan” şiirinde yazın meydana gelen karabasanların bittiğini ve kederinin bir süreliğine azaldığını belirtmiştir.

“Canlanıp dirilmeyi geçmiş zamanlar ve gelecekler

Ne kadar uyudu kimbilir sonra birden uyandı Mecnun

Yazın karabasanı bitmişti dağılmıştı kederi bir süre için olsun” (GD, 552)

5.6.2. Peri

Periler, doğaüstü güçlere sahip olan varlıklardır. Güzellik ve yardımseverlik sembolü olarak kabul edilen perilerin bazen de yaptıkları kötülüklerle insanlara musallat olduğu da söylenmektedir. Karakoç “Hızır’la Kırk Saat” şiirinde periyi “lanetli peri”

⁸⁷ Çoruhlu, a.g.e., s. 189.

olarak nitelendirmektedir. Perileri, yol gösterici ve insanların yardıma muhtaç oldukları anlarda bir rehber olarak görmektedir.

“Ama yıllarca sonra

O göz ağrısının çağrışımı gibi gelen

Bir kulak bir diş ağrısı

Alıp götürdü kardeşi

Lanetli bir peri

Yol gösteriyordu ışık tutuyordu sanki” (GD, 221)

5.7. İNANÇ MERKEZLERİYLE (YATIRLAR-ZİYARET) İLGİLİ İNANIŞLAR

Anadolu coğrafyası birçok uygarlığın, din ve inanç sistemlerinin bulunduğu kültürlerin ortak kaynağı olmuştur. İnanç merkezlerine bağlı kültür değerleri, yaşayan kültür, Türk kültürü içerisinde türbe, yatır ve adak yerleriyle ilgili inanışlar oldukça fazla ve yaygındır.⁸⁸ Sezai Karakoç “Çeşmeler” şiirinde yatır bulunan yerlerin halk tarafından kutsal görüldüğü için genellikle تنها yerlerde olduğuna değinmektedir. Bu yerlerin tepelerde yani yüksek yerde bulunmaları ve yalnız olmaları oralarda yatan kişilere duyulan saygıyla ve bu kişilerin yücelikleri konusundaki inançla da ilişkilendirilmektedir.

“Ölüdü insanlar

Yalnız yaşıyordu o yatır

Ve o çeşme

Ben de

Sıratı andıran bir çizgide

Soluyordum, devrildim devrileceğim” (GD, 464)

⁸⁸ Erman Artun, **Türk Halk Bilimi**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s. 292.

ALTINCI BÖLÜM

DİNİ KAVRAMLAR VE MİLLİ DEĞERLER

6.1. DİNİ KAVRAMLAR

6.1.1. Cennet

Cennet, dini inanışlara göre dünyada iyilik yapanların, günahsızların öldükten sonra sonsuzluğa kavuşacağı yerdir. Kur'an'da cennet farklı isimlerde geçer. Cennet, ebedi mutluluğun habercisidir. "Cennet, Allah'ın âhirette mü'minlere, bu dünyada iken iman edip salih amel işlemelerine mukabil lütfundan bahşettiği saadet diyarının adıdır. Arapça "cen-ne" kökünden türemiş ve örtülmüş, gizlenmiş, manasına gelen bir kelime olup dünya gözü ile görülemediği için bu ismi almıştır. Cennet, ahirete inanan herkesin canla başla istediği bir mükâfat diyarıdır"⁸⁹ Kur'an-ı Kerim'de 147 defa cennet kavramı geçmektedir. Karakoç, "Monna Rosa" şiirinde cennet kavramını gerçek anlamıyla kullanmıştır. Bu kavrama zindanı simgeleyen cehenneme karşı özgürlük anlamı da katmıştır.

"İyi ki bilmiyor kalabalıklar

Yağmura bakmayı cam arkasından,

İnsandan insana şükür ki fark var;

Birine cennetse, birine zindan

İyi ki bilmiyor kalabalıklar" (GD, 11)

"Leyla ile Mecnun" şiirinde dua etmeyi, cennet ülkesine ait bir parça olarak görmüştür. Karakoç, insanı cennete doğru atılımlar yapan üstün yaratık olarak nitelendirmiştir. Bu dünyada insanı cennete en çok yaklaştıran, cennet hakkında en çok fikir veren şeyin Kur'an'ın ahengi olarak belirtmiştir. Cennette mutlak sevinç ve mutlak mutluluğun var olduğunu söylemiştir.⁹⁰

"İpek altınla beraberdir

Kürk dilberlerin boynunda

⁸⁹ Ali Ünsal, **Cennet ve Cehennem**, İstanbul: Rehber Yayınları, 2008, s. 31.

⁹⁰ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç'un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 277.

Dua cennet ülkesine ait

Beddua lanetlenmişler için” (GD, 563)

6.1.2. Cehennem

Cehennem, çeşitli inançlarda işlenen günahların bedelinin ödendiği ateşli bir yer olarak ifade edilir. “Cehennem, azap yurdu olan ateşin özel ismidir. Bazı dilcilere göre, Cihinnâm veya cühünnâm da denen Cehennem, dibi derin kuyu anlamına gelir. Kafirler için ebedî, Müminlerin bazıları için geçici azap yurdu olan bu yere bu ismin verilmesinin sebebi derince bir çukur şeklinde olmasındandır.”⁹¹ Kur’ân-ı Kerim’de Cehennem kelimesi 77 yerde zikredilmekle birlikte; aynı anlamda kullanılan başka kelimeler de bulunmaktadır. Sezai Karakoç, “Hızırla Kırk Saat” adlı şiirinde cehennem kavramını dünyadaki felaketlerin bir portresi olarak görmüştür. Cehennemin varlığını, ahiret inancının doğal bir devamı olarak belirtmiştir.

“Ne cennet ne **cehennem** ne dünya

Araf’ım ben

Cennet demektir benden biraz ileri gidersen

Arkada bıraktığım ateş kayaları

Dünyadır cehennemdir (GD, 224)

Tövbe onulmaz tövbe geliyor, geliyor üstüme

Kalbimin kalbine çarpmasından,

Bakmasından gözlerinin gözlerime,

Cehennem bile artık zavallı bir şair kalbimin önünde” (GD, 328)

“Taha’nın Kitabı” adlı şiirde cehennem ile şairin kalbinin karşılaştırılması mevcuttur. Şair, yaşadığı acılara derinlik kazandırmak için cehennemi küçümsemiştir. Cehennemin o yakıcı ateşi, çektiği ıstırapların arka planında kalmıştır. “Karakoç’a göre acı, ıstırap, kötülükler, korkular, şüpheler, vehimler cehennemden haber veren dünya

⁹¹ Ali Ünsal, **Cennet ve Cehennem**, İstanbul: Rehber Yayınları, 2008, s. 137.

halleridir. Cehennem, keskin ateş, canlanmış korku, şiddetini kavramamız mümkün olmayan acı, dayanılmaz ıstırap yurdudur.”⁹²

6.1.3. Araf

Araf, Arapça kökenli bir kelimedir. “Kelime anlamı olarak, sırt, tepe demek olan “Araf” Cennet ile Cehennem arasındaki tepenin adıdır. Bu uzun seyahatin sonuna doğru varılan bir menzil olan Araf, Cennet ile Cehennem arasında perde vazifesi görür. Burada sevabı ve günahı eşit olanlar, herkesin hesabı görülünceye kadar beklerler.”⁹³ Kur’an’da bir surenin adıdır. Karakoç, Araf’ı dini inanışlara uygun olarak gerçek anlamıyla dizesine yansıtmıştır.

“Ne cennet ne cehennem ne dünya

Araf’ım ben

Cennet demektir benden biraz ileri gidersen

Arkada bıraktığım ateş kayaları

Dünyadır cehennemdir

Araf dünyanın cennete yakınlığı

Dünya Araf’tan buraya uzanmış bir diş gibi

Araf’ı ben dolaştırırım yeryüzünde

Bir ağaç hışirtısı gibi” (GD, 224)

“Taha’nın Kitabı” adlı şiirde Araf’ı, ölümle yaşam arasında duran ince bir çizgi olarak görmüştür.

“Bugün için dokunmuştuk

Ölüm ki en çok o menekşelerden korkar

Dokunduğumuz o menekşelerde

Bizi ölüme yaklaştırıp uzaklaştıran bir Araf var” (GD, 322)

⁹² Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 278.

⁹³ Ali Ünsal, **Cennet ve Cehennem**, İstanbul: Rehber Yayınları, 2008, s. 26.

6.1.4. Sırat Köprüsü

Sırat kelimesinin sözlük anlamı “dar yol” demektir. Cehennem üzerinde kurulu ve geçmesi zor olan köprüdür. Karakoç, “Leyla ile Mecnun” şiirinde kılıçtan keskin ifadesiyle sıratın geçmenin bazıları için çok zor olacağını belirtmek için kinayeli bir anlatım kullanmıştır.

“Özgür çöllerde bin yılda birikmiş

Aşkın ve şiirin kıldan ince

Kılıçtan keskin sıratlardan geçmiş

Saf bedevi türkülerden cevher seçmiş

Nizami Molla Cami Fuzili” (GD, 569)

6.1.5. Mahşer

Mahşer, İslam inancına göre ölümden sonra tekrardan dirilip hesaba çekileceği meydana verilen isimdir. Mahşer günü ile ilgili çeşitli ayet ve hadis bulunmaktadır. Karakoç, “Monna Rosa” şiirinde mahşer günü herkes kendi hesabına çekildiği zamanki derin yalnızlık duygusunun büyüklüğünü dizesine taşımıştır.

“Sen merhamet sen rüzgar sen tiril tiril kadın

Sen bir mahşer içinde en aziz yalnızlığını yaşadın

Sen başını çeviren cellatbaşının güne

Sen öyle ki sen diye diye seni anlayamayız” (GD, 36)

“Leyla ile Mecnun” şiirinde mahşerin dünyaya etkisinden bahsetmiştir. Mahşerin büyüklüğünü, ufak bir çınlama sesiyle bile parçalanmasından sezdirmek istemiştir.

“Gün battı sanki kıyamet batışıyla

Dünya parçalandı mahşer çınlamasıyla

Ama doğuş var

Yine bir doğuş var

Dedi bir serçe kuşu

Konmuş son incecik dala” (GD, 576)

6.1.6. Hesap

Allah'ın kendisine verdiği, candan, maldan, ömürden, gençlikten ve sağlığından insanlar hesaba çekilecektir. Hesap çok çetin geçecektir. Herkesin hesabı tek tek görülecek ve bütün insanlar buna şahit olacaklardır.⁹⁴ Sezai Karakoç, “Zamana Adanmış Sözler” şiirinde “Verilmemiş hesapların korkusuyla” Allah’a yalvarmayı tek çare olarak görmüştür. Karakoç, insanın sık sık kendi vicdanını yargılaması gerektiği düşüncesindedir. Bu şekilde dünyada hesap verme duygusunun derinleşeceğine inanmıştır.

“Gölgelendi yansıyıp duran bengisu pınarında

Ölüm düşüncesinin beni sardığı şu anda

Verilmemiş hesapların korkusuyla

Sana geldim ayaklarına kapanmaya geldim” (GD, 433)

6.1.7. Günah

İslam inancında günah, Allah'ın buyruklarına ters düşen davranışların bütününe verilen isimdir. Kur'ân-ı Kerîm'de günahı farklı açılardan ele alan birçok kelime mevcuttur. “Şahdamar” şiirinde günah kavramına olumsuz bir anlam yüklemek için çirkin ifadesi kullanılmıştır. Karakoç, insanda etkin bir günah duygusunun oluşmasını gerekli görmektedir. İnsanı günah işlemekten koruyan bir bilinci oluşturmak esas görev olmalıdır. Yalnız veya kalabalık içinde insan kendini ölçüp biçecek seviyeye gelmelidir.⁹⁵

“Düşman ölüleri bir bütün

Apayrı bir varlık insandan

Günah kadar çirkin

Ve Tanrı düzenine aykırı

Bir ur kocaman” (GD, 77)

⁹⁴ Ali Ünsal, **Cennet ve Cehennem**, İstanbul: Rehber Yayınları, 2008, s. 23.

⁹⁵ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç'un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 280.

6.1.8. Tövbe

Tövbe, insanın işlediği günahdan dolayı pişmanlık duyup bir daha yapmamaya verdiği kararlılıktır. İslami inanışlara göre tövbenin kabul olması için belirli şartlar vardır. Sezai Karakoç, “Monna Rosa” şiirinde siyah ve beyaz renklerinin zıtlığından faydalanarak tövbe ve günah kavramlarını karşılaştırmıştır.

“Benim gözlerim yeşildir, evet evet, onun gözleri kara;

Ben günah kadar beyazım, o tövbe kadar kara.” (GD, 24)

6.1.9. Sur-İsrafil

İsrafil, kıyamet gününün geleceğini haber vermekle görevli olan meleğin adıdır. Sur ise onun üç kere üfleyeceği araçtır. Karakoç, “Taha’nın Kitabı” adlı şiirinde İsrafil’in üflemesinden sonra gerçekleşecek olan dirilmeyi Taha sembolüyle bağdaştırıp dizesine taşımıştır.

“Kur’an’ı Cebrail açtı

Sofrayı Mikail açtı

Ölümü öldürdü Azrail

Surunu üfledi İsrafil

Dirildi Taha

İşte böyle dirildi Taha” (GD, 356)

6.2. PEYGAMBERLER

6.2.1. Hz. İbrahim

Kur’an-ı Kerim’de bildirilen peygamberlerdendir. Allah’ın dostu anlamına gelen “Halîlullah” unvanına sahiptir. Allah’a olan sevgisi ve bağlılığı çok büyük boyuttadır. Karakoç, Hz İbrahim’i yeryüzünde en büyük sınav sembolü olarak görmektedir. Hz İbrahim için “milletören” deyimini kullanmıştır. Çünkü onu hakikat uygarlığının köşe taşı olarak görmüştür. Dağılmış olan hakikat medeniyetini yeniden toplayan bir önder benzetmesinde bulunmuştur. Karakoç’a göre Hz. İbrahim’in hayatı hakikat

medeniyetini yaşatıcı özlerin sembollerini toplayan kutlu bir dergidir.⁹⁶ Karakoç, “Hızırla Kırk Saat” adlı şiirinde Hz İbrahim’in Babil halkının düşünce yapısındaki put inancını yıkmak için verdiği savaşa telmihte bulunmuştur.

“İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler

Bunu bana öğretmediniz

Kardeşim İbrahim bana mermer putları

Nasıl da devireceğimi öğretmişti

Ben de gün geçmez ki birini patlatmayayım

Ama siz kağıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini

Nasıl sileceğimi öğretmediniz” (GD, 177)

Karakoç, “Hızırla Kırk Saat” şiirinde Hz İbrahim ve Nemrut’un hikâyesine değinmiştir. Nemrut’un ateşi maddeyi temsil ettiğini, Hz İbrahim’in ateşte yanmaması da manayı simgelediğini belirtmiştir. Nemrut, zulüm ise İbrahim, onun ateşinde yanmayan adalettir.⁹⁷ Hz İbrahim tüm çile ve sıkıntılara rağmen Allah yolunda hakikat arayışından vazgeçmemiştir.

“Yatansa Ali’ydi Peygamberin yatağında

Ölümü komşu gibi konuklayan kutlu döşekte

Ateşe dayandığı gibi İbrahim

Sabretti yılan zehirine Ebubekir” (GD, 282)

6.2.2. Hz. Musa

Hız. Yakup peygamberin soyundan gelmektedir. Allah’ın dört büyük kitaplarından biri olan Tevrat Hz. Musa’ya verilmiştir. Karakoç, Hz. Musa’ya verilen Tevrat’ı hakikat medeniyetinin, toplum ve devlet düzeninin ana kuralları olarak nitelendirmiştir.⁹⁸ “Sesler” şiirinde Hz. Musa’ya verilen dokuz mucizeden bahsetmiştir.

⁹⁶ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 302.

⁹⁷ Dr. Şakir Diclehan, **Sanat Ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç**, İstanbul: Dicle Yayıncılık, 2018, s. 353.

⁹⁸ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 307.

“Yağmurdan sonra karın saltanatı gelir
Kar köpüklü bir deniz gibi kendini yükseltir
Çamları sürüsünü bekleyen çobanlara çevirir
Dağları gökten inmiş bir sütuna döndürür

Dokuz buyruk levhasına Musa’nın sağ eline” (GD, 160)

“Hızırla Kırk Saat” şiirinde ise dokuz büyük mucizeden biri olan Hz. Musa’nın esasına değinmiştir. Asa Hz. Musa’ya verilen ilk mucizedir.

“Gümüş su tası
Yakub’un koyun postu
İbrahim atlası

Bekçiyse Musa’nın asası” (GD, 228)

6.2.3. Hz. Yusuf

Hz. Yusuf peygamberler arasında güzelliği ile ön plana çıkmıştır. Güzelliğinden dolayı hayat boyu kıskanılmış ve kötü olaylar yaşamıştır. “Karakoç’a göre Hz. Yakup’un Ev’i bir devlet ekolüydü. Hz Yusuf, ilkin kardeşlerinin ihanetinden başlayarak kölelik, esaret, hizmet adamlığı, zindana düşüş gibi en acı tecrübelerden geçerek dünya devletini teslim almıştır.”⁹⁹ “Hızırla Kırk Saat” şiirinde Karakoç, Hz Yusuf’un gömleği ile ilgili kıssasına telmihte bulunmuştur.

“Kış yaranın sargı bezi
Yazın ovada dağda sesi

Yusuf gömleğinin yıkandığı kaynak ondandır

Mısırın kapıları onunla açılır” (GD, 189)

“Hz Yusuf’un Mısır’daki serüveni, Züleyha’nın iftirası ile zindana düşmesi, zindandaki rüya yorumları, arkadaşının onu unutmaması gibi olaylar onun iradesinin

⁹⁹ Dr. Şakir Diclehan, **Sanat Ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç**, İstanbul: Dicle Yayıncılık, 2018, s. 483.

çelikleşmesini ve sabır sınavını vermesini sağlamıştır.”¹⁰⁰ Karakoç “Gül Muştusu” şiirinde Hz. Yusuf’un zindanda kaldığı zaman gördüğü rüyalarından bahsetmiştir.

“Ve kapılar açmış doğum zindanına

Diriliş ayazmasına

Yusuf’un hücre sine

Düş olmuş

Düşmüş asmalardan” (GD, 388)

6.2.4. Hz. Nuh

Hz. Nuh insanlık âleminin ikinci babası olarak görülmüştür. Mucizelerine birçok hadis ve ayette yer verilmiştir. ”Karakoç, Nuh’un Gemisi’ni bir anlamda batmak üzere olan uygarlıklar için, yeniden doğuşun sembolü bir rönesans olarak algılamak gerektiğini düşünmektedir. Gemiye her cinsten bir çift alınması, medeniyetin özelliklerini taşıyan her kök, duygu, düşünce ve inançtan tohumları sembolize eder.”¹⁰¹ “Hızırla Kırk Saat” şiirinde Karakoç, Nuh’un gemisinden kalan her bir zerreyi altın değerinde görmektedir. Çünkü o hakikatin temsilidir. Gemiye kurtarıcı bir araç olarak da nitelendirmiştir.

“Nuh’un bir işçisiydim

Günlüğümü biriktirdim tahta aralarında

Bulursanız Nuh’un gemisinden bir parça bir kalas

İçinde altın vardır işte bu işarettir sana

Altının üstünde Nuh’un mührü

Dünyamın en ilkel yazısıyla” (GD, 203)

“Taha’nın Kitabı” şiirinde ise Nuh, değerlerimizi Batıdan koruyacak bir kalkan gibidir. Kurtuluş yolunu Nuh’un gölgesinde aramıştır.

“Batının fısıltısı içlerindeydi

¹⁰⁰ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 305.

¹⁰¹ Baş, **a.g.e.**, s. 298.

Oğul önce gitmişti onlar da gidecekti

Mimar batıdaydı ev oraya gidecekti

Bir Nuh olsa nleyecekti belki

Sular ama ta dağlara vurmıştu” (GD, 317)

6.2.5. Hz. Yahya

Hz. Zekeriya'nın oğlu olan Hz. Yahya Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerdendir. İsmi Allah tarafından verilmiştir. Hz. Zekeriya çok yaşlı olmasına ve eşinin kısırlığına rağmen bebek sahibi olacağına çok şaşırmıştır. Allah, Hz. Zekeriya'nın kavmini korumak için bir yardımcı istediği dileğini geri çevirmemiş ve Hz. Yahya'yı ona nasip etmiştir. Karakoç, “Taha'nın Kitabı” şiirinde Kral Herod'un Hz. Yahya'nın başını altın tepside sunma kıssasına değinmiştir. “Hz Yahya'yı hakikat uygarlığında “ie giren dış”, “dışa karşı kurbanın mukabili olarak yorumlamaktadır.”¹⁰²

“Babil'den Mısır'dan Kudüs'ten Mekke'den yükselen

Gökyüzüne bir mıknaıtı gibi dönen

Meryem'in yalvarışından İsa'nın neşesinden

Zekeriya'ya yaklaşan bir testere titreyişinden

Yahya'nın başını bir yemiş gibi getiren

Elma koparan bir el gibi kıvrılmış altın tepside” (GD, 305)

Kral Herod ve Hirodias'ın evliliğinin uygun olmadığını söyleyen Hz. Yahya'ya, Hirodias nefret duysr. Herod, kızı Salome'nin dansından etkilenir ve ne isterse yapacağını söyler. Annesi Salome'den Hz Yahya'nın başının altın tepside sunulmasını istediğini söylemesini ister. Çünkü intikam almak istiyordur. Hz. Yahya ldrlr ve Salome 'ye altın tepside başı sunulur. Karakoç, “Sesler” şiirinde o gecede ki o anı en kanlı an diye belirtir.

“Salome

Bir karnaval gecesinde

¹⁰² Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç'un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 308.

Belkıs sattı saçlarını

Gecenin en kanlı anı

Altın tepside olanı

Yahya'nın başı sandı

Sattı saçlarını Salome" (GD, 165)

6.2.6. Hz. İsa

Hz.İsa mucizevi bir şekilde Kudüs'te dünyaya gelmiştir. Annesi Hz. Meryem'in Allah'a ettiği duaların armağanıdır. "Karakoç, hakikat medeniyetinin yeni bir halkası olarak Hz. İsa'nın gelişini bir diriliş olarak nitelendirmektedir. Hz İsa'nın gelişini cennetin sekizinci kapısı olarak yorumlamaktadır. Yitik cennetin son kapısı Hz. İsa ile tamamlanmıştır."¹⁰³ "Alinyazısı Saati" şiirinde İsa'ya verilen mucizelere değinmiştir. Mucizelerin sararmasını Hz. İsa'nın yokluğu ile bağdaştırmıştır.

"Artık ne Zekeriya var ne İsa

Sarmış bir tomar mı mucizeler

Ölülerin dirilişi şifa veren kelimeler

Ve ne de Miraçtan bir iz

Yerden yükselen kaya" (GD, 628)

Sezai Karakoç, "Hızır ile Kırk Saat" adlı şiirde kilisede yapılan mum dikme geleneğine yer vermiştir.

"Bakışları acıdan donmuş Bakû'da

İsa ve Meryem adına mumlar dikilirken

Ekmek ve eşitlik adına başlar kesilirken

Evren de bu kıyamete

Katılırken doluyla karla şimşekle" (GD, 279)

¹⁰³ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç'un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 311.

6.2.7. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman hayatı boyunca çevresindeki insanların yoluna ışık olmaya çalışmıştır. “Karakoç, devlet düşüncesi, ilkeleri ve girişiminin Hz. Yusuf’un şahsında ve yaşamında gerçekleştirildiğine inanır. “Hakikat medeniyeti’nin devlet modeline ve ideal devlet formuna Hz. Süleyman ile ulaşıldığını düşünmektedir. Hz. Yusuf’un attığı tohum, Hz Süleyman döneminde başak vermiştir.”¹⁰⁴ Şair, “Alınyazısı Saati” adlı şiirinde “Dikecektin Süleyman Peygamber’in kabrine” dizesiyle Hz. Süleyman’ın kabrini ruhları aydınlatan bir lambaya benzetir.

“Kalbime bir ağırlık gibi çöküyor şimdi

Ne diyor ne diyor Kudüs bana şimdi

Hani Şam’dan bir şamdan getirecektin

Dikecektin Süleyman Peygamber’in kabrine

Ruhları aydınlatan bir lamba” (GD, 627)

Sezai Karakoç, “Taha’nın Kitabı” şiirinde Hz. Süleyman’ın mucizelerinden biri olan rüzgara hükmetmesini dizesine taşımıştır.

“Dev cin rüzgar Süleyman

Ama bir vadide bir karıncadan utanan

Karıncanın heybetine hayran olan

Hüthütten haberi aldığı zaman

Surları rüzgarla deviren Süleyman” (GD, 348)

6.2.8. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed’in getirdiği İslam asıl kurtuluş gemisi olarak görülmüştür. Onunla birlikte “Yitik Cennet”, “Yeniden bulunmuş Cennet”e dönüşmüştür. Varlığı, yaradılış sırlarının odak noktası, ağırlık merkezi olmuştur. İnsanlık üzerinde batmayan

¹⁰⁴ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 308.

güneş onun varlığı ile doğmuştur.¹⁰⁵ Karakoç, “Alınyazısı Saati” şiirinde Hz. Muhammed’e güçlü bir sesleniş vardır. Hz. Muhammed hakikatin kendisidir.

“Gel ey Muhammed ve İsa hakikati

Burada sizi bekleyen bütün bir insanlık var

Bulutlar yaralı insanlar zehir saçan fırtınalar

Kara düşünce fırtınalarıyla yüklü kurşun levhaları

Savaşırım doğudan daha doğru

Doğrudan daha doğru olanı bulmak için” (GD, 653)

Karakoç, “Hızırla Kırk Saat” adlı şiirinde “peygamberimize seslenerek çileleri tüm Müslümanlar adına çekmesini istiyor. Hira peygamberimize peygamberliğin gönderildiği mağaradır. Şair, Hira’yı kitap gibi okumaktan bahsediyor. Bu durum gerçekliğin dışında bir kullanımdır. Cebrail’in matematik oluşu, geometrileri yok edişi, bir sembol ülkesi, bir cebir ili oluşu imgesel yaklaşımlardır.”¹⁰⁶

“Yaprak yaprak açıp okuyan Hira’yı

Öğretmen gibi ders veren öğrenci Cebrail’i

Cebrail en yüksek matematik

Yok eden geometrileri

Bir sembol ülkesi bir cebir ili” (GD, 274)

6.3. MİLLİ DEĞERLER

6.3.1. Yunus Emre

Sezai Karakoç, 13. yüzyılı bir mayalanma çağı olarak görür ve Anadolu’nun ruhi, sosyal, tarihi rönesansı olarak betimler. Maddi ve manevi çöküşün aşılmaya çalışıldığı bir dönemdir. Yunus Emre, Türk-İslam hareketinin baş kahramanıdır. Karakoç, onun şiirinde İslam’ın duyuş, düşünce ve inanç alemini işlediğini belirtmiştir. Şiirlerinin ana temasını ölüm duygusu oluşturur. Şiirlerinde insanları, namaz, oruç, ahlak gibi İslam’ın

¹⁰⁵ Dr. Şakir Diclehan, **Sanat Ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç**, İstanbul: Dicle Yayıncılık, 2018, s. 485.

¹⁰⁶ Servet Şengül, **İmge ve Üslup Tercihleri Bakımından Necip Fazıl ve Sezai Karakoç’u Okumak, (Yayınlanmamış YL Tezi)**, Fırat Üniversitesi, SBE, Elazığ, 2011, s. 38.

temellerine çağırır. Gerçek hikayesinin halk sembolleri arasına gizlendiğini düşünmektedir.¹⁰⁷ Sezai Karakoç, “Körfez” şiirinde Yunus Emre ve onunla sembolleşen külâhına değinmiştir. Karakoç’a göre Yunus büyük bir şairdir ve etkisini günümüze kadar sürdürmeyi başarmıştır. Onun tek amacı inandığı İslam’ı en güçlü şekilde halka yaymaktır.

“Lale gibi çeşmeleri

Menekşeden sebilleri

Türbeleri bir şelale

Gün doğmadan Şehzadebaşı’nın

Külâhıyla Yunus Emre

Sarığıyla Akşemseddin

Kavuğuyla Mimar Sinan

Gün doğmadan Şehzadebaşı’nda” (GD, 117)

6.3.2. Mevlana

Sezai Karakoç, Mevlana’yı çocukluğundan itibaren incelemiş ve onu kendine özgü bakış açısı ile değerlendirmiştir. Mevlana’nın tek amacı hakikati olduğu gibi ortaya koymaktır. Karakoç, Mesnevi’yi bir eğitim kitabı olarak görmüştür. Farsça yazılmış olmasını doğru bulmuştur. Çünkü eğer Mesnevi Türkçe yazılmış olsaydı, içeriği ne kadar zengin olursa olsun eski edebiyat metni sınıfını aşamayacaktı. Farsça söylemekle Anadolu’nun sınırlarını aşma imkânı bulmuş ve dünyaya seslenmiştir. Sezai Karakoç, Mevlana’yı diriliş önderi olarak görmüştür. Şair, Mevlana’nın şiirlerini tasavvuftan beslenmiş olarak değil, tasavvufun kendisi olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁸ Sezai Karakoç’un “Mevlana” adlı biyografi çalışması da mevcuttur. Karakoç, “Alinyazısı Saati” şiirinde Allah aşkını kalbinin en derin yerinde yaşayan ve bunu yazdığı eserlerinde hakikatin ışığında yansıtan Mevlana’ya değinmiştir.

¹⁰⁷ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 413.

¹⁰⁸ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008, s. 412.

“Zehir bile onda şifanın buyruğunda
Onlardır güneşi ve gölgeyi yerli yerine koyan
Bu dünya ve öteki dünya, hakikatin gölgesi
Tanrı aşkını yaşayanlardır onlar
Mevlana görünür bir uçtan
Konya’dan Kubbe-i Hadra’dan” (GD, 670)

SONUÇ

Bu çalışmamızda Sezai Karakoç'un "Gün Doğmadan" adlı kitabında geçen halk bilimi unsurları incelenmiştir. Gün Doğmadan kitabı, şairin tüm kitaplarını topladığı eseridir. 9 kitabın toplanmış halidir. 13 bölümdür. Bu eserler göz önüne alındığında Karakoç'un poetikası ile şiirlerinin bir bütünlük içinde olduğu, yani bir bütün oluşturduğu görülür.

Kendisinden önceki ve kendi dönemindeki şiir akımlarının dışında kalmaya özen göstererek, poetikasını kurmaya çalışan Sezai Karakoç'un en belirgin yönlerinden birisi de gelenekle olan bağı ve geleneğe karşı duyduğu ilgidir. Karakoç, inançlarını ve izlenimlerini toplumun içine sindirerek şiirlerinde ifade etmiştir. Halk bilimi unsurlarının ana kaynağı olan Anadolu'yu sembolist bir üslup ile ele almıştır. Karakoç için "Anadolu" büyük medeniyete beşiklik eden yurtlardan biridir. Anadolu insanını her yönüyle şiirlerine taşımış ve onların sorunlarına da kayıtsız kalmamıştır.

Sezai Karakoç, İslam uygarlığının yeniden dirilişini savunan görüşlerinin ışığında, bu uygarlığın oluşturduğu sanat geleneğinin yeniden canlandırılması gerektiği düşüncesindedir. Geleneği bir okul, bir yol olarak gören Karakoç, her şairin ister istemez bu çetin yola girmesinin zorunlu olduğunu, şiirini sınaması, kendini tanıması ve kendine güven duyması için bunun kaçınılmaz olduğunu belirtir.¹⁰⁹

Sezai Karakoç şiirlerinde doğumla başlayan, evlenmeyle devam eden ve ölümle son bulan hayatın geçiş dönemlerine yer vermiştir. Bu bölüm Karakoç'un şiirlerinde ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. "Gül Muştusu" ve "Taha'nın Kitabı" adlı şiir kitaplarında bu dönemlerin daha sık geçtiği görülmüştür. Tahlil ettiğimiz şiirlerde halk bilgisi başlığı altında olan halk mimarisi ve halk botaniği kısmını daha geniş yelpazede ele aldığı tespit edilmiştir. Karakoç için mimari yapılar milli değerleri temsil ettiğinden dolayı cami ve çeşme yapılarının ayrı bir yeri vardır. Halk botaniği bölümünde yer verdiği bazı bitkilere gerçek anlamın yanında mecaz anlamlar da yüklemiştir. Şiir kitaplarının hemen hemen hepsinde halk bilgisi yer almıştır. Bayram ve kutlamalara "Hızır'la Kırk Saat" adlı şiir kitabında daha geniş yer verdiği görülmüştür. Karakoç için dini bayramların önemi büyüktür. İnanışlar, özellikle batıl inançlar şiirlerinde çok fazla

¹⁰⁹ Davut Bayraklı, **Sezai Karakoç'un Poetikasında Kendini Gösteren Gelenek Anlayışı**, <https://www.edebifikir.com/poetika/sezai-karakocun-poetikasinda-kendini-gosteren-gelenek-anlayisi.html>, (Erişim Tarihi:30.12.2022).

yer almıştır. Renkler ve sayıların arka planına mitolojik anlamlar da yüklemiştir. “Şahdamar ve “Monna Rosa” şiir kitaplarında renkler, sayılar, batıl inançlar sık sık kullanılmıştır. Sezai Karakoç’un şiir kitaplarının çoğunda kutsal mekânların ve peygamberlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Dini motifler şiirlerinin ana yapısını oluşturur. Karakoç için milli değerler başlığı altında yer alan Mevlana ve Yunus Emre’nin ayrı bir değer taşıdığı şiirlerinde tespit edilmiştir.

Halk bilimi ile edebiyat iç içe girmiş iki alandır. Halk bilimi unsurlarının incelenmesi ve derlemelerde roman, hikâye ve tiyatro türleri üzerinde yapılan çalışmaların sayısının daha fazla olduğu görülür. Şiir üzerinde yapılan incelemeler ise son yıllarda artış göstermiştir. Çalışmamız şiir türü üzerinde incelendiği için halk bilimi çalışma alanına katkı sağlayacağını temenni ediyoruz.

Sonuç olarak Sezai Karakoç halk bilimi unsurlarını kendi imge dünyasının süzgecinden geçirip onlara başka bir şekil vererek şiirlerinde yer verir. Karakoç, geleneksel hayatın modern hayatla olan çatışmasını ”diriliş” meselesi etrafında şiirine taşımıştır. Şiirlerinde geçen folklorik unsurları da diriliş perspektifinde yorumladığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abak, Şaban, “Çeşmeler ve Şairler”, Sezai Karakoç Özel Sayısı, Ankara: Hece Dergisi, 2018.
- Akbayır, Sıddık, “Gül Muştusu’na Dair Bir Yorum Denemesi”, Sezai Karakoç Özel Sayısı, Ankara: Hece Dergisi, 2018.
- Akbayır, Sıddık, **Yoktur Gölgesi Türkiye’de Sezai Karakoç**, İstanbul: Turkuvaz Kitap Yayıncılık, 2013.
- Alptekin, Ali Berat, **Efsane ve Motifleri Üzerine**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018.
- Alptekin, Ali Berat, **Halk Bilimi Araştırmaları**, Ankara: Akçağ Yayınevi, 2015.
- Alyılmaz, Semra “Mevlit ve Türk Edebiyatında Mevlit Türü”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 13, 2010.
- Artun, Erman, **Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı**, Ankara: Karahan Kitabevi, 2006.
- Artun, Erman, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Artun, Erman, **Türk Halkbilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.
- Aslan, Ensar, **Türk Halk Edebiyatı**, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2017.
- Aşure Geleneği**, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/asure>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- Baş, Münire Kevser, **Sezai Karakoç’un Kavram Haritası Dirilişin Yapı Taşları**, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2008.
- Başçetinçelik, Ayşe, **Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm**, Adana: Altın Koza Yayınları, 2009.
- Bayraklı, Davut, **Sezai Karakoç’un Poetikasında Kendini Gösteren Gelenek Anlayışı**, <https://www.edebifikir.com/poetika/sezai-karakocun-poetikasinda-kendini-gosteren-gelenek-anlayisi.html>, (Erişim Tarihi:30.12.2022).
- Berki, Kâmil Eşfak, Diriliş ve Uygarlık, **Sezai Karakoç Şiirinin Gelenekten Beslenişi**, Ankara: Hece Yayınları, 2018.
- Boratav, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Edebiyatı**, Ankara: Gerçek Yayınevi, 1973.

- Boratav, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984.
- Dinç, Ayşe A., Coşkun, Sezai, “Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 2013.
- Çobanoğlu, Özkul, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018.
- Çoruhlu, Yaşar, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.
- Diclehan, Şakir, **Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç**, İstanbul: Dicle Yayıncılık, 2018.
- Dursun, Ali, **Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç**, İstanbul: Medeniyetin Burçları Derneği, 2011.
- Dursun, Aysun, **Türk Halk Hukuku**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Ekici, Metin, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2013.
- Gökalp, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Ankara: Ötüken, Yayınları, 2015.
- Hüküm, Muhammed, **Modern ve Postmodern Tavır Karşısında Bir Direniş Olarak Sezai Karakoç**, <https://www.academia.edu/12581607/>, (Erişim Tarihi: 30.12.2022).
- Karakoç, Sezai, **Diriliş Neslinin Âmentüsü**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2017.
- Karakoç, Sezai, **Edebiyat Yazıları II Dişimizin Zar**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016.
- Karakoç, Sezai, **Alnyazısı Saati Şiirler IX**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- Karakoç, Sezai, **Ateş Dansı Şiirler VIII**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- Karakoç, Sezai, **Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- Karakoç, Sezai, **Dirilişin Çevresinde**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- Karakoç, Sezai, **Düşünceler I Kavramlar**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- Karakoç, Sezai, **Düşünceler II Kurumlar**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016.

- Karakoç, Sezai, **Edebiyat Yazıları I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2012.
- Karakoç, Sezai, **Edebiyat Yazıları III Eğik Ehramlar**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- Karakoç, Sezai, **Gün Saati Günlük Yazılar IV**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- Karakoç, Sezai, **Gündoğmadan Şiirler**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016.
- Karakoç, Sezai, **Gündönümü**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016.
- Karakoç, Sezai, **Hızır ile Kırk Saat Şiirler III**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- Karakoç, Sezai, **İnsanlığın Dirilişi**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2017.
- Karakoç, Sezai, **Monna Rosa Şiirler I İlk Şiirler**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- Karakoç, Sezai, **Taha'nın Kitabı Gül Mustusu Şiirler IV**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- Karakoç, Sezai, **Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016.
- Karakoç, Sezai, **Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II Başyazılar**, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2017.
- Karataş, Turan "Sezai Karakoç (Hayat-Sanat-Tenkit)", **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**, Atatürk Üniversitesi SBE, 1994.
- Karataş, Turan, **Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2013.
- Kaya, Doğan, **Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Keman Tarihi**, <https://kabafii.com/keman-tarihi-4276>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- Kış Hazırlıkları**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81044/kis-hazirliklari.html>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- Kolcu, Ali İhsan, **Sezai Karakoç'un Poetikası**, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum: 2010.

- Minyatür Sanatı**, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/minyaturesanati>, (Erişim Tarihi: 02.06.2019).
- Ocak, Ahmet Yaşar, “**Hıdrellez**”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 17, İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Oğuz, Mehmet Öcal, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları, 2004.
- Örnek, Sedat Veyis, **Türk Halkbilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Özcan, Nuri, **Mevlevi Ayini**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mevlevi-ayini>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- Sarıoğlan, Mehmet, Cevizkaya, Gülhan, “Türk Mutfak Kültürü: Şerbetler”, **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı 14, 2016.
- Sert, İsmail, **Diriliş ve Uygarlık**, Sezai Karakoç Özel Sayısı, Hece Yayınları, Ankara: 2018.
- Şengül, Servet, İmge ve Üslup Tercihleri Bakımından Necip Fazıl ve Sezai Karakoç’u Okumak, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Fırat Üniversitesi SBE, 2011.
- Tepealtı, Buket, Osman Çeviksoy’un Eserlerinde Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Dumlupınar Üniversitesi SBE, Kütahya, 2018.
- Türk Hamam Kültürü**, <https://yaylalarhamami.weebly.com/>, (Erişim Tarihi:30.12.2022).
- Türkan, Kadriye, “Türk Masallarında Mimari Hamam ve İşlevleri”, **Milli Folklor**, Sayı 84, 2009.
- Ud**, <http://www.evrenselsanatlar.com/halk-muzigii-bolumu-ud.html>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- Ünsal, Ali, **Cennet ve Cehennem**, İstanbul: Rehber Yayınları, 2008.
- Yıldırım, Hüseyin, Erzincan Kemaliye İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ, 2013.

Yılmaz, Fehmi, **İkinci Yeni'nin Son Nefesi**, https://www.zuhurdergisi.com/ikinci-yenin-son-nefesi_d918.html, (Erişim Tarihi: 30.12.2022).

Yolcu, Mehmet Ali, “Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, 2018.

